

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет юридичних наук

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра публічного управління та адміністрування

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

В.о. завідувача кафедри публічного управління та адміністрування

В. М. Ємельянов

“ ” 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему:

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ФУНКЦІОНУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Керівник:

доктор філософії, Phd.,
Слободянюк Дмитро Сергійович

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент:

доктор наук з державного управління,
професор
Ємельянов Володимир Михайлович

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав:

студент VI курсу 635мз групи
Титюк Валерій Миколайович

(П.І.Б.)

Спеціальності:

281 «Публічне управління та
адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

ОПП: «Державна служба»

Миколаїв – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	7
1.1. Теоретичні основи державної політики у сфері інтелектуальної власності.....	7
1.2. Правова основа державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	28
2.1. Світовий досвід реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності.....	28
2.2. Вітчизняна практика державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні.....	39
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	53
3.1. Напрями вдосконалення державної політики у сфері інтелектуальної власності.....	53
3.2. Особливості реалізації державної політики інтелектуальною власністю у сфері безпеки та оборони.....	65
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Поглиблення глобалізаційних процесів і інтеграція України у міжнародні інституції, а також зростання ділової активності вітчизняних підприємств, актуалізують потребу в модернізації державної політики сферою інтелектуальної власності, аби надійно захищати результати творчої праці суспільства. Сьогодні інтелектуальна власність слугує фундаментом економічного поступу в багатьох державах, де знання та інновації формують ключові драйвери розвитку. У таких умовах інтелектуальна власність перетворюється на стратегічний актив, за який змагаються як національні уряди, так і провідні корпорації. Належно вибудована державна політика в цій галузі не лише пришвидшує впровадження новітніх технологій, а й підживлює економічне зростання, зміцнюючи конкурентні позиції країни на світових ринках.

Попри наявний потужний інтелектуальний ресурс, в Україні він використовується неповною мірою: чинні правові й організаційні інструменти залишаються недосконалими, а рівень комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності — низьким. У підсумку це стримує розвиток високотехнологічних і стратегічно важливих секторів економіки. В умовах війни ця диспропорція загострюється, а в період повоєнної відбудови її подолання набуватиме критичної ваги.

В Україні й далі гостро відчувається проблема недостатнього захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, що вимагає активнішого й послідовного втручання держави. Попри наявність національної системи охорони інтелектуальної власності та приєднання до ключових міжнародних договорів, їх практична імплементація супроводжується низкою перешкод. Це послаблює реальний захист правовласників і гальмує інтеграцію України до європейського та світового простору, адже для цього необхідно вибудувати максимально сприятливі правові, організаційні та економічні

умови набуття, реалізації й охорони прав інтелектуальної власності.

З огляду на це, першочергового значення набувають наукові дослідження, спрямовані на вироблення дієвих інструментів удосконалення державної політики у сфері інтелектуальної власності, що стимулюватиме системний розвиток цієї галузі в Україні. Актуальність порушеної проблематики особливо зростає в контексті функціонування воєнного стану: сучасні виклики вимагають нових управлінських підходів до інтелектуальних ресурсів, адже саме вони можуть стати міцним підґрунтям для відновлення та модернізації національної економіки.

Деякі аспекти реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності були предметом розгляду як українських так і іноземних дослідників, зокрема: А. Абдулліна, В. Базилевича, С. Бондаренка, Е. Брукінга, І. Василенка, С. Гордієнка, Л. Глухівського, А. Довгерта, С. Довгого, В. Дроб'язко, О. Зайківського, І. Крайнєва, Н. Мироненко, О. Орлюка, та інших.

Попри значний науковий доробок у порушеній темі, наявні підходи до аналізу викликів державної політики у сфері інтелектуальної власності та шляхів їх розв'язання які потребують концептуального оновлення. Необхідним видається поглиблене опрацювання практичних пропозицій щодо вдосконалення підходів до управління інтелектуальною власністю на сучасному етапі розвитку держави. Саме ця потреба й зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи.

Об'єктом кваліфікаційної роботи виступають суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Предметом відповідно є вдосконалення державної політики у сфері інтелектуальної власності в період функціонування воєнного стану.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування засад державної політики у сфері інтелектуальної власності, а також формування

пропозицій щодо її вдосконалення в період функціонування воєнного стану.

Зазначена мета обумовила для розв'язання низку таких **завдань**:

- проаналізувати теоретичні основи державної політики у сфері інтелектуальної власності;
- розкрити правові основи державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні;
- проаналізувати світовий досвід реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності;
- проаналізувати вітчизняну практику державної політики у сфері інтелектуальної власності;
- запропонувати напрями вдосконалення державної політики у сфері інтелектуальної власності;
- обґрунтувати пропозиції щодо реалізації державної політики інтелектуальної власності у сфері безпеки і оборони.

Відповідно мети та окреслених завдань в роботі використано ряд методів. Системний метод дав змогу розглядати елементи державної політики інтелектуальною власністю у взаємозв'язку та взаємообумовленості. Історичний метод застосовано для простеження становлення й еволюції державної підтримки інновацій і охорони інтелектуальних прав у часовій динаміці. Інституційний метод державно-управлінських функцій проаналізовано через комплексний аналіз, що забезпечив цілісне бачення взаємодії інституцій, норм і процедур. Метод синтезу дозволив окреслити специфіку державної політики інтелектуальною власністю як цілісного інституту з притаманними йому особливими характеристиками. Для впорядкування результатів і посилення внутрішньої логіки викладу використано логічне узагальнення, завдяки чому висновки подано структуровано й послідовно.

Наукова новизна полягає у запропонованому авторському баченні державної політики інтелектуальною власністю, що поєднує розбудову

теоретичних засад із розробленням прикладних інструментів для його модернізації в період функціонування воєнного стану. Зокрема, у кваліфікаційній роботі: сформовано комплексний підхід до системного перезавантаження державного управління у сфері ІВ, який включає розвиток інноваційних хабів, запровадження моделей спільного володіння правами, посилення механізмів правового захисту та встановлення прозорих процедур трансферу прав інтелектуальної власності; обґрунтовано невідкладність створення сучасного правового режиму ІВ з урахуванням прискореного розвитку оборонних технологій, зумовленого реаліями воєнного часу; розширено й конкретизовано зміст категорії «державна політика у сфері інтелектуальної власності», надавши їй оновленого концептуального наповнення.

Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи полягає в їхній прикладній значущості для органів публічної влади — насамперед профільних міністерств і відомств, закладів вищої освіти, бізнес-об'єднань і інноваційно орієнтованих компаній. Запровадження сформульованих висновків і рекомендацій здатне зміцнити інституційне та нормативно-правове підґрунтя, активізувати інструменти підтримки інновацій, посилити кадровий потенціал і вдосконалити механізми комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності. Запропоновані рішення, доповнені релевантними прикладами зарубіжної практики, можуть бути інтегровані в операційну діяльність.

Структура та обсяг роботи. зумовлені метою, завданнями та предметом дослідження. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та список використаних джерел що налічує 78 пунктів. Загальний обсяг роботи складає 87 сторінок, із них основний текст – 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Теоретичні основи державної політики у сфері інтелектуальної власності

На тлі глобальних трендів, що дедалі вище підносять інтелектуальний капітал як головний ресурс державного розвитку, управління сферою інтелектуальної власності постає не вузькою регуляторною нішею, а багаторівневою, вимогливою системою, покликану поєднати правові, економічні, технологічні та культурні виміри для ефективного використання, захисту й нарощування креативного потенціалу країни. Це особливо актуально для України, яка, ведучи повномасштабну війну й одночасно плануючи повоєнне відновлення, вибудовує стійку інституційну основу, здатну не лише оберігати інтелектуальну спадщину, а й забезпечувати її комерціалізацію, залучення інвестицій і зміцнення міжнародного авторитету у напрямку інновацій.

Насамперед варто підкреслити що творчу (інтелектуальну) діяльність неможливо детально нормувати, адже сам творчий процес перебуває поза межами прямого державного впливу. Тому предметом регулювання може бути не креативність як така, а суспільні відносини, що виникають під час створення, використання, поширення та охорони результатів інтелектуальної праці.

Держава, зі свого боку, вибудовує політики підтримки науки та інших вимірів інтелектуальної творчості. Так, відповідно до пункту 6 статті 85 Основного закону, Верховна Рада затверджує загальнодержавні програми науково-технічного розвитку (що охоплюють і наукову, і літературну, і

художню, і виконавську творчість). В той же час, згідно з пункту 4 статті 116⁸ Основного закону, Кабінет Міністрів України розробляє та втілює у практику програми загальнодержавного рівня, а також ті що стосуються економічного, науково-технічного, соціального й культурного розвитку.

Зазначимо що безпосереднє стратегічне керівництво у сфері інтелектуальної діяльності здійснює Кабінет Міністрів України: він формує державну політику та створює профільні органи управління. До такої інституційної мережі належать міністерства, відомства, державні комітети й інші установи, що в межах конституційних повноважень координують і регулюють інтелектуальну діяльність. Додатковий, хоча й допоміжний, управлінський внесок забезпечують громадські об'єднання — творчі спілки, фонди тощо, які в межах своєї компетенції ухвалюють акти, дотичні до інтелектуальної сфери. Водночас визначальною залишається державна управлінська роль.

Інтелектуальна власність є результатом інтелектуальної, творчої діяльності однієї особи (автора, виконавця, винахідника тощо) або колективу осіб. У найширшому розумінні цей феномен охоплює об'єкти, права на які закріплені законом у промисловій, науковій, художній, виробничій та інших сферах.

З огляду на це, інтелектуальна (інноваційна) діяльність постає як явище, що за умов безперервного суспільного розвитку потребує цілеспрямованого стимулювання з боку держави. Зацікавленими в отриманні результатів інтелектуальної діяльності мають бути не лише автори, винахідники чи раціоналізатори, а й держава, оскільки зростання інтелектуального потенціалу та інноваційної активності безпосередньо впливає на економічний розвиток країни.

З метою ефективного розвитку інноваційного підприємництва державна політика у сфері інтелектуальної власності має відповідати переліку вимог [36] які представлені на рис .1.1.

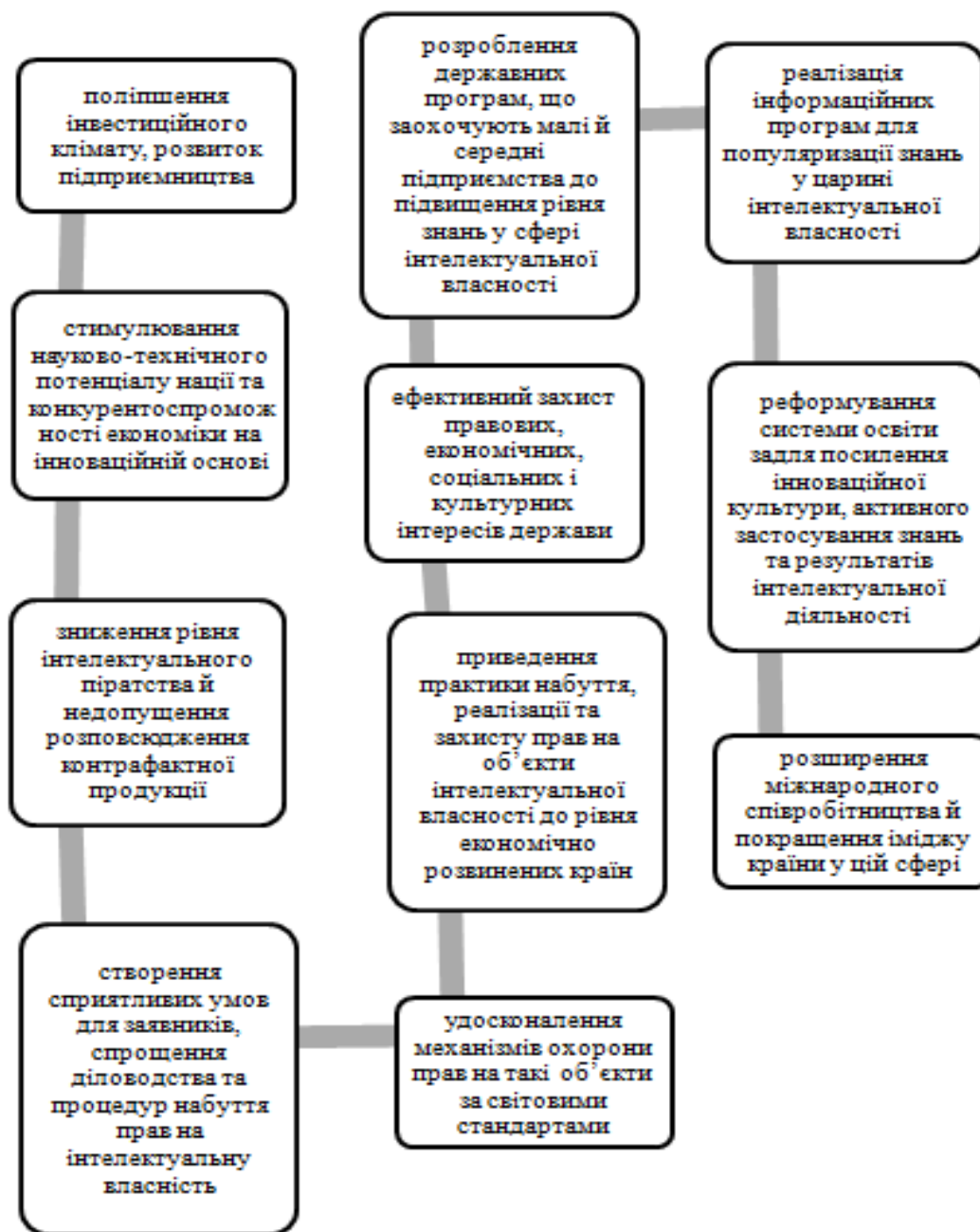

Рис. 1.1 Перелік вимог до державної політики щодо покращення інноваційного підприємництва у сфері ІВ.

Державна політика у сфері інтелектуальної власності а особливо її актуальність визначається низкою взаємопов'язаних чинників. По-перше, зростання ролі інтелектуальної діяльності та інновацій задає основу економічному піднесенню країни. По-друге, виникає нагальна потреба

залучати потенціал об'єктів ІВ у підприємництві для створення й просування конкурентоспроможних товарів і послуг як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. По-третє, грамотна інтеграція інтелектуального продукту у виробництво дозволяє підприємствам суттєво нарощувати прибутки. «Додатково сучасні вимоги до державної політики в цій сфері охоплюють визнання нематеріальних активів, їх прозору оцінку, капіталізацію та комерціалізацію, а також вибудову повної системи обліку таких активів. Не менш важливо й те, що зі зростанням ваги інтелектуальної власності в усіх секторах економіки постає завдання підготовки висококваліфікованих кадрів, створення відповідної інфраструктури та механізмів професійного розвитку на державному, регіональному й місцевому рівнях. Сукупна дія цих факторів і визначає підвищений пріоритет державної політики у сфері інтелектуальної власності» [33].

Оскільки захищена інтелектуальна власність у більшості країн виступає потужним рушієм прогресу в усіх сферах суспільного життя, наявність сучасної й міжнародно визнаної системи її охорони є невід'ємною передумовою соціально-економічного поступу держави.

Для більшості розвинених держав вибудова дієвої системи охорони інтелектуальної власності — серед ключових державних пріоритетів. Це спирається на розуміння: надійний правовий захист інтелектуальних прав стимулює інновації, а інноваційний розвиток є потужним двигуном економічного зростання. Якісна правова охорона цієї сфери узгоджується з курсом на цивілізовані ринкові відносини, соціальну спрямованість економіки та загальний інноваційний поступ.

Водночас ефективний захист ІВ має виразний соціальний вимір. Коли автор чи винахідник має в результаті своєї праці справедливу винагороду за креативний результат, він може зосередитися на створенні нових ідей замість пошуку альтернативних джерел доходу. «У підсумку суспільство дістає

ширші можливості для реалізації творчого потенціалу, що стає каталізатором інноваційних змін і сталого розвитку країни» [55].

Брак належної правової охорони інтелектуальної власності позбавляє людей мотивації розвивати свій творчий і науковий потенціал, а в підсумку здатен спричинити загальне занепадання суспільства.

Провідна роль держави в стимулюванні інтелектуальної та інноваційної діяльності полягає насамперед у створенні сприятливих умов для розвитку науки — включно з прикладними дослідженнями — та вибудові ефективної системи підготовки науково-технічних кадрів. Щоб посилити інноваційний потенціал бізнесу, державні інституції запускають спеціальні програми, які заохочують творчі розробки й перетворення ідей на комерційно життєздатні проекти. Практика державних замовлень на НДР/ДКР забезпечує стартовий імпульс для новаторських рішень, здатних у перспективі стати драйвером економічного зростання. «Паралельно застосовуються фіскальні та інші регуляторні інструменти для формування збалансованого інноваційного середовища, у якому наукові результати отримують шанс на реальне впровадження. Не менш важливою є посередницька функція держави у налагодженні сталих зв'язків між академічною наукою, прикладними дослідженнями та промисловістю — це підсилює прикладну орієнтацію розробок і сприяє їхній ефективній інтеграції в реальний сектор економіки» [10].

«Результативність управління сферою інтелектуальної власності в Україні значною мірою визначається дієвістю державних управлінських механізмів, рівнем розвитку інноваційної інфраструктури, надійністю правового захисту та плідною взаємодією державних і недержавних учасників» [10]. Як зазначають деякі експерти, ефективна система державної політики у сфері ІВ має не лише стимулювати економічне зростання, а й забезпечувати своєчасне, обґрунтоване ухвалення рішень, оперативно реагуючи на внутрішні зміни та трансформації ринку. Вона покликана

«створювати максимально сприятливі умови для розкриття й примноження творчого потенціалу — як на загальнодержавному, так і на регіональному та корпоративному рівнях — задаючи сталі траєкторії руху вперед і прискорюючи народження нових інноваційних ідей» [6].

«Розвиток державної політики у сфері інтелектуальної власності доцільно провадити у двох базових векторах» [55]. Перший розбудова інституційно-організаційної архітектури та правової основи, що гарантують надійну охорону й ефективний захист прав ІВ: чіткий розподіл компетенцій, оптимізація роботи профільних установ, налагоджені механізми координації та усунення дублювання функцій. Другий формування управлінської інфраструктури, узгодженої з реальним станом захисту інтелектуальних прав, яка забезпечує всіх учасників процесу необхідними інструментами й ресурсами для гарантованого відстоювання їхніх інтересів.

Варто зазначити на потребі зробити надання публічних послуг у сфері інтелектуальної власності зручним, зрозумілим і доступним. У багатьох розвинених державах така підтримка ІВ давно стала стрижневим елементом національної політики, адже пріоритет віддається інноваційним, а не імітаційним моделям розвитку. Саме новаторські рішення здатні запускати хвилі економічного зростання, особливо коли держава вибудовує соціально орієнтовану та інноваційну економіку. До того ж «належний правовий захист прав винахідників, авторів і творців підсилює суспільний креативний потенціал: справедлива винагорода за інтелектуальний продукт заохочує створення нових технологій і виробів» [5].

Інноваційність у публічному управлінні охоплює сучасні управлінські технології, нові моделі функціонування та стратегічні ініціативи, що спираються як на практичний досвід державного, регіонального й місцевого менеджменту, так і на найсвіжіші наукові напрацювання. «Інформація зокрема результати інтелектуальної діяльності розглядається як стратегічний ресурс інноваційної політики: потужний, невичерпний нематеріальний актив,

який підживлює сталий розвиток на всіх рівнях управління» [29]. Досвід показує: інтелектуальний потенціал має кожна країна, але найвищих результатів досягають ті, що вміють раціонально його організувати, відтворювати й спрямовувати на створення нових цінностей.

Інноваційному розвитку потрібні своєрідні «тепличні» умови, що підтримують і зберігають сприятливий інтелектуальний клімат. «Таке середовище має забезпечувати активне державне регулювання інноваційних процесів за для досягнення «позитивного інноваційного сальдо» в економіці коли притік талантів, наукових рішень і високотехнологічних продуктів більший за їхній відтік» [29]. Саме це є однією з ключових цілей публічного управління інтелектуальною власністю.

Одним із ключових драйверів політики інновацій, є державна політика у сфері інтелектуальної власності яка забезпечує результативний обіг інтелектуальних продуктів між авторами, посередниками та споживачами. Воно підсилює «науково-технічні дослідження, прискорює циркуляцію ідей, заохочує кооперацію учасників інноваційного циклу, створює сприятливі умови для міжгалузевих трансферу технологій і виконання спільних проєктів, а також залучає споживачів до формування інноваційного простору» [27].

Державна політика у сфері інтелектуальної власності створює умови для розбудови фінансової підтримки інновацій та раціонального використання ресурсів через відшкодування й капіталізацію інноваційних витрат. «Ідеться про комерціалізацію об'єктів ІВ, передачу майнових прав, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, формування позитивної репутації інноваційних інституцій і запровадження нових моделей економічної взаємодії» [7].

Сучасна українська модель державної політики у сфері інтелектуальної власності виступає інструментом прямого державного впливу на взаємодію суб'єктів, що створюють і комерціалізують результати

інтелектуальної діяльності. Цей вплив виявляється через систему правової охорони та нормативне закріплення обсягу прав на інтелектуальні твори й статусу їхніх авторів.

«Об'єкт управлінського впливу — це система причинно-наслідкових взаємозв'язків, що гарантують права власників інтелектуальної власності та поєднують організаційні механізми із процесами самоорганізації, а також формальні й неформальні норми поведінки учасників» [28]. Відповідно, управління інтелектуальною власністю постає як окремий, специфічний напрям досліджень у публічному управлінні, зумовлений унікальною природою творчого процесу.

Інновації в державній політиці щодо управління інтелектуальною власністю та інноваційно-інвестиційний поступ України можливі лише за умови розбудови національної інноваційної системи. Вона складається з двох опорних блоків. «Перший — науково-виробничий, що охоплює приватні компанії, науково-дослідні установи, заклади освіти, технопарки та інкубатори. Другий інфраструктурний, який передбачає дієві фінансові, правові та соціальні інституції, спроможні забезпечити стабільне функціонування й розвиток усієї екосистеми» [9].

Базовим «виходом» інноваційної діяльності є об'єкти інтелектуальної власності та пов'язані з ними немайнові права. Їхня правова охорона надає новаторам виключні можливості, підсилює творчу активність, розширює технологічний потенціал і генерує прямі економічні вигоди для держави.

У підсумку державна політика в сфері інтелектуальної власності має сприяти відчутним і якісним, і кількісним зрушенням у розвитку інтелектуального потенціалу держави. На думку науковців, «результативність публічного управління тут доцільно вимірювати низкою індикаторів» [15], зокрема:

- «економічним ефектом (у грошовому вираженні) від впровадження інтелектуальних розробок» [15];

- «кількістю технічних рішень із патентним захистом, створених загалом по країні чи в окремих галузях» [15];
- «обсягом охороноздатних результатів творчої діяльності, вироблених за певний період» [15];
- «позиціями держави в міжнародних та європейських індексах, включно з показником зареєстрованих винаходів у перерахунку на одного мешканця» [15].

До кола суб'єктів ІВ в Україні належать творці результатів інтелектуальної діяльності (автори, винахідники, виконавці), а також виробники фонограм, ЗМІ, видавничі установи, патентні повірені (представники у справах ІВ), громадські об'єднання й фонди, заклади освіти, інноваційні організації та інші учасники, дотичні до створення, використання чи охорони об'єктів ІВ.

Управлінський вплив на учасників сфери інтелектуальної власності, як і в інших галузях, здійснюється через систему адміністративно-правових інструментів, що втілюються у конкретних управлінських діях. У цьому вимірі держава регулює суспільні відносини, пов'язані з визначенням правових режимів охорони результатів інтелектуальної діяльності, видачею охоронних документів, укладанням довірчих угод щодо розподілу прав між учасниками, а також підтвердженням можливості провадження господарської діяльності на основі таких результатів. До сфери цього впливу належать також реєстрація суб'єктів, які професійно допомагають громадянам реалізовувати свої права; запровадження заходів попередження та протидії порушенням у сфері ІВ; формування превентивних механізмів для уникнення конфліктів. «У разі посягання на права інших осіб держава сприяє процесу притягнення до відповідальності як фізичних, так і юридичних осіб, відстоюючи законні інтереси правовласників і учасників ринку інтелектуальної власності» [60].

У контексті інтелектуальної власності «об'єкт управління» доцільно

розуміти як сукупність цілеспрямованих дій, завдяки яким у визначений проміжок часу об'єкт переходить із початкового стану до більш впорядкованого — як в управлінському, так і в правовому вимірах. Таке бачення розкриває зміст поняття «управління системою інтелектуальної власності» та окреслює її базову мету. Досягнення результату передбачає використання інструментів прогнозування, планування, обліку й забезпечення постійного зворотного зв'язку.

Ефективна система державної політики має своєчасно й адекватно реагувати на технологічні виклики, темпи суспільних змін і специфіку розвитку сфери ІВ. Для цього потрібне гнучке правове середовище, здатне оперативно підлаштовуватися під науково-технічний прогрес і забезпечувати дієві механізми контролю та захисту прав учасників ринку ІВ. Такий підхід має працювати не лише на загальнонаціональному рівні, а й у регіонах та на рівні окремих господарюючих суб'єктів. Створення подібної системи стане надійною основою для результативного управління ІВ, підвищить захист інтересів усіх сторін і посилить інноваційний потенціал держави.

Отже, державну політику у сфері ІВ слід тлумачити як багатовимірну систему організаційно-регуляторних впливів, якими державні інститути охоплюють увесь життєвий цикл інтелектуальних продуктів від їх створення та правової охорони до використання й захисту. Воно включає формування й реалізацію державної політики у цій сфері та запровадження правових, економічних і адміністративних інструментів, що забезпечують належну охорону результатів творчої діяльності, заохочують інновації та підвищують ефективність використання інтелектуальних ресурсів. Здійснюється цей процес не лише через діяльність органів виконавчої влади, а й за участю державних установ, неурядових та приватних структур, та міжнародних інституцій.

Зазначений інтегрований підхід надає системі державної політики у сфері ІВ цілісності й маневровості, даючи змогу швидко підлаштовуватися

під динаміку сучасного середовища та підтримувати сталий інноваційний розвиток держави. ¹⁷

1.2. Правова основа державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні

Під час одного із засідань РНБО Президент України підкреслив: сфера ІВ це вагомий ресурс для зміцнення та розвитку внутрішнього ринку. Втім, «попри сучасні виклики, її потенціал досі недооцінений і використовується далеко не повною мірою» [20].

Державна політика у сфері ІВ це складний, багатовимірний процес, що поєднує правові, економічні й соціальні компоненти. В Україні нормативна база цієї сфери формувалася протягом останніх трьох десятиліть; попри наявність значного масиву законів і міжнародних угод, досі залишаються виклики щодо її повної узгодженості з глобальними стандартами. Виконання міжнародних зобов'язань і поступова інтеграція до європейського правового простору потребують подальшої адаптації національного законодавства кроку, який одночасно посилить охорону прав ІВ і розкриє інноваційний потенціал країни.

Слід усвідомлювати, що ІВ в Україні, як і сама ідея ринку в пострадянський період, формувалася в умовах невизначеності, високих амбіцій і пошуку місця в новій глобальній архітектурі. Це був час, коли держава, стоячи на перехресті концепцій і підходів, намагалася трансформувати національне право від радянської централізованої системи до принципів, властивих розвиненим ринковим економікам.

Початок формування української системи ІВ значною мірою спирався на міжнародні орієнтири. Одним із перших вагомих кроків стало ухвалення у 1993 році Закону України «Про авторське право і суміжні права» (нині втратив чинність). Він заклав правові засади охорони літературних,

мистецьких і наукових творів, визнавши авторів та виконавців ключовими носіями цих прав. На підставі цього акта були сформульовані первинні «правила гри» у сфері творчості, покликані стимулювати культурний розвиток і приваблювати міжнародні інвестиції в індустрії розваг, медіа та видавничу справу. Паралельно відбувалося становлення й патентного законодавства, без якого цілісна система охорони ІВ була б неможливою.

Запровадження законів про патентування винаходів, корисних моделей і промислових зразків сформувало дієві механізми охорони технічних новацій. Для країни з потужною інженерною та науковою школою це стало важливим кроком до відбудови нової інноваційної економіки. Паралельно було унормовано захист торговельних марок, що мало ключове значення для розвитку підприємництва й убезпечення брендів у умовах зростаючої ринкової конкуренції.

Інституційний вимір державної політики у сфері інтелектуальної власності охоплює розгалужену мережу організацій, відповідальних за охорону, реєстрацію, підтримку та просування прав ІВ. Стабільна й злагоджена робота цих інституцій є визначальною для формування інноваційної економіки, залучення інвестицій і поглиблення міжнародної інтеграції. У більшості держав такі функції виконують спеціалізовані структури — патентні відомства, агентства з авторських прав, національні ради з питань ІВ і профільні суди. В Україні також діє низка ключових інституцій, які, попри значні виклики та поступові реформи, послідовно виконують покладені на них завдання.

«Від 2016 року в Україні триває реформа державної системи правової охорони ІВ, темпи якої додатково прискорили у зв'язку із повномасштабним вторгненням. Ключовим етапом стало ухвалення Закону № 703-IX, що передбачав створення Національного органу ІВ (НОІВ)» [42]. З метою виконання зазначеного закону утворено юридичну особу публічного права, уповноважену реалізовувати державну політику в зазначеній сфері. У

листопаді 2022 року набрало чинності розпорядження КМУ № 943-р від 28.10.2022 р. «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності». Цим актом ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) було позбавлено функцій, які воно виконувало як Національний орган ІВ (НОІВ).

Замість Укрпатенту створено Державну організацію «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ / ІР-офіс) нині одну з ключових інституцій у сфері ІВ в Україні. Вона перебрала функції НОІВ і в повному обсязі забезпечує реалізацію державної політики у царині ІВ. Передача функцій НОІВ новоствореній установі передбачений законом етап реформи інституційної підсистеми інтелектуальної власності. Держава декларує намір зберегти й посилити експертний потенціал, розвивати професійні компетентності фахівців патентного відомства та системно підвищувати їхню кваліфікацію. Заплановано запровадити прозоре, професійне управління у сфері ІВ, розширювати партнерство з профспільнотою та формувати привабливе середовище для інвесторів, винахідників і бізнесу, стимулюючи розвиток економіки знань та інновацій.

Цей офіс виступає центральним органом у сфері ІВ України, покликаним керувати національною системою ІВ і забезпечувати її відповідність міжнародним стандартам. До ключових повноважень УКРНОІВІ належать реєстрація прав ІВ зокрема видача патентів на винаходи, корисні моделі й промислові зразки, а також реєстрація торговельних марок і географічних зазначень. Важливою ланкою є Апеляційна палата УКРНОІВІ, що дає змогу вирішувати спори щодо реєстрації об'єктів ІВ у досудовому порядку. Крім того, офіс реалізує програми підтримки винахідників, розвитку інноваційного підприємництва та комерціалізації науково-технічних розробок.

Центральним органом виконавчої влади, що формує й реалізує державну політику у сферах ІВ та інновацій визначено Міністерство

економіки України. У його структурі діє спеціалізований підрозділ з політики у сфері ІВ, який опікується підготовкою нормативно-правових актів, координацією заходів із охорони ІВ та підтримкою інноваційних проєктів. Міністерство ініціює законодавчі зміни для гармонізації національного регулювання з міжнародними стандартами — зокрема вимогами TRIPS та *acquis* ЄС і забезпечує узгодженість дій державних інституцій у цій галузі, посилюючи захист прав правовласників і стимулюючи інноваційну активність. «Окремо воно сприяє фінансуванню та підтримці НДР і ДКР, спрямованих на створення нових технологій і продуктів» [35].

Свою вагому роль у сфері ІВ відіграє й Міністерство аграрної політики та продовольства України, насамперед у площині агротехнологій і біотехнологій. Воно опікується захистом прав ІВ у агросекторі, підтримує інновації в сільському господарстві, стимулює фермерські ініціативи та працює над узгодженням національних стандартів із міжнародними вимогами.

Міністерство активно готує й запроваджує нормативні акти, що регулюють охорону прав на агротехнології, ГМО та інші інноваційні продукти агросектору. Паралельно воно фінансує науково-дослідні проєкти, спрямовані на створення нових технологій, підвищення врожайності та зміцнення продовольчої безпеки держави. Додатково Міністерство надає фермерам і агропідприємствам юридичну та фінансову підтримку в патентуванні новаторських рішень і технологій, стимулюючи підприємництво та впровадження сучасних підходів у сільському господарстві.

Співробітництво з міжнародними інституціями дає Міністерству змогу запроваджувати найкращі світові практики в галузі аграрної ІВ, що підсилює конкурентоспроможність української агропродукції на глобальних ринках. «Відтак Міністерство економіки України відіграє ключову роль у формуванні сприятливого середовища для охорони й розвитку прав

інтелектуальної власності в агросекторі, стимулюючи інновації та інтегруючи Україну в міжнародні інтелектуальні екосистеми» [34].

Ефективність державної політики у сфері ІВ в Україні забезпечується тісною координацією між профільними інституціями. Міністерство економіки формує загальну політику та просуває законодавчі зміни, тоді як ІР-офіс втілює ці підходи на практиці через реєстрацію прав і правозахисні процедури. Міністерство аграрної політики опікується галузевими потребами, гарантує охорону інновацій в агросекторі. Сукупно ці органи вибудовують цілісну систему управління ІВ, що підтримує інноваційну економіку, захищає права правовласників і поглиблює інтеграцію України у світову інтелектуальну екосистему.

Здійснення реформи провадиться паралельно з приведенням нормативно-правової бази у відповідність до міжнародних стандартів, передусім через імплементацію європейського права. Україна послідовно наближує національне законодавство до *acquis* ЄС: гармонізує норми, вдосконалює практики застосування права та підсилює охорону прав інтелектуальної власності. Важливою опорою цього курсу є фахові діалоги з інституціями Євросоюзу. Зі свого боку ЄС інформує про нові ініціативи протидії фальсифікації й піратству, формує переліки зон ризику та надає рекомендації країнам-партнерам. Україна демонструє поступ у вибудові підзаконного регулювання, наближає процедури реєстрації авторських і промислових прав до європейських підходів, підвищує ефективність колегіальних органів і активізує взаємодію з міжнародними установами.

Спільне усвідомлення потреби посилювати охорону й захист прав інтелектуальної власності — це не лише питання юридичних зобов'язань, а й ключовий рушій інновацій та міжнародної кооперації. Україна послідовно узгоджує національні норми та практики з *acquis* ЄС у межах Угоди про асоціацію, водночас підвищуючи інституційну спроможність і професійну компетентність державних органів у сфері ІВ.

У межах зазначеної роботи Кабінет Міністрів України схвалив 17²² нових підзаконних актів: 9 із них підготовлено Міністерством економіки, а ще 6 — Міністерством аграрної політики та продовольства, зокрема це (рис 1.2.):

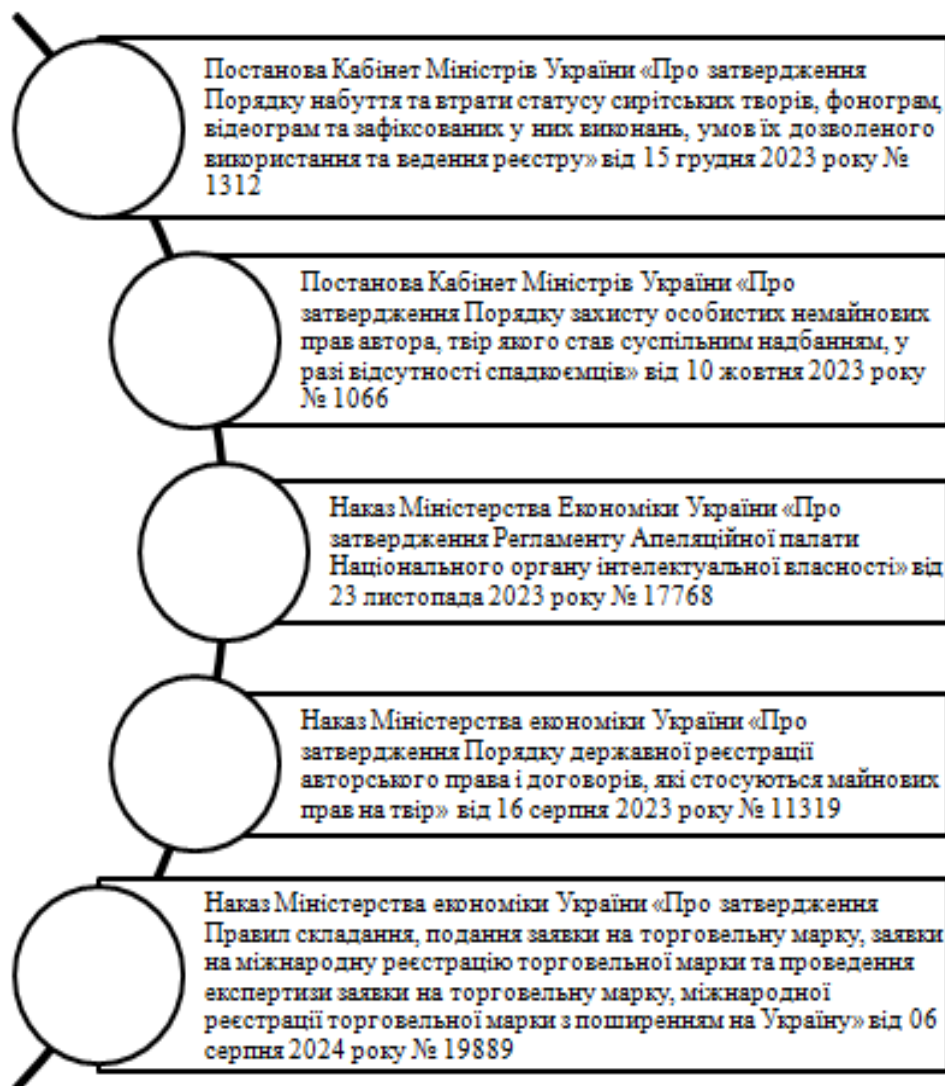

Рис. 1.2. Перелік нормативних актів у сфері ІВ

Серед ключових НПА вирізняється оновлений порядок реєстрації авторського права, ухвалений у межах Закону України «Про авторське право і суміжні права». Документ не лише встановлює процедуру реєстрації, а й містить роз'яснення щодо запроваджених новацій. Зокрема, ІР-офіс України дозволяє включати до творів елементи, згенеровані ШІ, за умови їх належної

ідентифікації автором. Це унеможливило б подання недобросовісних заявок і ²³ підвищує прозорість усього процесу.

Також, ІР-офіс України формує реєстр «сирітських» творів робіт із невідомим або неідентифікованим автором. Наявність такого переліку дає змогу правовласникам легально вводити ці твори в обіг, мінімізуючи ризики порушень і запобігаючи їхньому незаконному використанню.

«Протягом 2025–2026 років передбачено підготовку оновлених редакцій спеціальних законів для окремих об'єктів ІВ, що дасть змогу глибше імплементувати положення *acquis* ЄС із урахуванням висновків офіційного скринінгу» [56]. В цілому нормативно-правова база у сфері ІВ в Україні поступово модернізується та наближається до міжнародних стандартів. Вступ України до Світової організації торгівлі у 2008 році став потужним поштовхом для оновлення регулювання у сфері ІВ, адже вимагав узгодження національних норм із Угодою TRIPS. За TRIPS держави-члени повинні гарантувати надійну охорону прав ІВ на внутрішньому рівні як через належну законодавчу базу, так і через ефективні механізми правозастосування.

Законодавчі інструменти мають сформувати чіткий і всеосяжний правовий каркас, що охоплює всі виміри охорони ІВ. Він повинен однозначно окреслювати коло об'єктів ІВ, встановлювати деталізовані процедури реєстрації, врегульовувати порядок передачі прав і забезпечувати дієві механізми їхнього захисту. До такого масиву належать акти, що регулюють авторське та патентне право, охорону торговельних марок, промислових зразків, географічних назв і комерційної таємниці.

Правове поле ІВ в Україні є багатовимірним і охоплює широкий коло питань. Його фундамент закладено в Конституції: «так ст. 41 гарантує кожному право володіти, користуватися й розпоряджатися результатами власної інтелектуальної та творчої праці, а ст. 54 закріплює свободу літературної, художньої, наукової й технічної творчості та захищає авторські

права, а також моральні й матеріальні інтереси громадян, що виникають у зв'язку з будь-якими формами інтелектуальної діяльності» [25].²⁴

Її формують взаємопов'язані спеціальні закони, підзаконні акти та ратифіковані Україною міжнародні договори, серед яких визначальні позиції посідають:

Закон України «Про авторське право і суміжні права»	• від 31 березня 2023 року, що встановлює правові засади охорони та використання творів літератури, науки, мистецтва, а також прав виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення
Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»	• від 31 грудня 2023 року, який регулює відносини, пов'язані з набуттям та реалізацією прав на винаходи та корисні моделі, визначає порядок подання та розгляду заявок, видачі патентів та захисту прав патентовласників
Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»	• від 31 грудня 2023 року, що визначає правові засади реєстрації та використання товарних знаків, забезпечує захист прав власників знаків від неправомірного використання третіми особами
Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»	• від 31 грудня 2023 року, що регулює відносини щодо реєстрації та використання промислових зразків, встановлює порядок охорони та захисту прав їх власників.

Рис. 1.3. Нормативні акти у сфері ІВ що ратифіковано у межах міжнародної співпраці України.

Попри наявній законодавчій базі, регулювання забезпечується підзаконними актами постановами КМУ, наказами міністерств і відомств, які конкретизують процедури та механізми імплементації норм. Приміром, наказ № 11319 від 16.08.2023 р. Міністерства економіки України «Про затвердження Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір» встановлює чітку процедуру реєстрації авторських прав, що сприяє офіційному визнанню й належному

захисту результатів творчості.

Окремої уваги потребує правове врегулювання ІІІ, адже як у світі, так і в Україні ця сфера поки що не має достатньо чіткого нормативного підґрунтя. Через це ускладнюється офіційне визнання та належний правовий захист результатів творчості, створених із залученням ІІІ.

Станом на 1 вересня 2025 року можемо констатувати той факт що МОН і Мінцифри спільно з експертним середовищем підготували рекомендації щодо відповідального використання штучного інтелекту у закладах вищої освіти. Документ адресований викладачам, студентам, адміністраціям ЗВО та дослідникам і містить практичні поради, як ефективно інтегрувати ІІІ в освітній та науковий процес.

Наразі правове поле використання штучного інтелекту в Україні охоплене лише фрагментарно й спирається на низку загальних актів — зокрема закони «Про авторське право і суміжні права», «Про захист персональних даних», «Про захист прав споживачів», «Про електронні довірчі послуги» та інші нормативні документи. Додатково розпорядженням КМУ від 02.12 2020 р. № 1556-р затверджено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, яка закріпила ІІІ як пріоритетний напрям науково-технологічної політики.

У межах зазначеної Концепції штучний інтелект трактується як організований комплекс інформаційних технологій, здатний виконувати складні, багатокомпонентні завдання завдяки застосуванню системи наукових методів і алгоритмів оброблення даних як отриманих із зовні, так і згенерованих у процесі власної роботи. «До такого розуміння входить також спроможність формувати й використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та способи досягнення визначених цілей. Водночас нова редакція ЗУ «Про авторське право та суміжні права» запровадила істотні новації: передбачено права *sui generis* на неоригінальні результати, створені за допомогою комп'ютерної програми без

участі фізичної особи» [58].

Правовий захист об'єктів інтелектуальної власності в Україні охоплює широкий набір інструментів від адміністративних процедур до судового переслідування порушників. До цього набору належать заходи з відновлення порушених прав: накладення штрафів, припинення незаконного використання результатів ІВ, вилучення та знищення контрафактної продукції. Окремо гарантується право потерпілої сторони на компенсацію збитків як матеріальних втрат, так і шкоди діловій репутації.

Судовий захист дає правовласникам змогу звертатися до суду для відновлення порушених прав, використовуючи інструменти як цивільного, так і кримінального права. У разі успіху суд може зобов'язати порушника сплатити компенсацію, розмір якої визначають за фактичними збитками або втраченою вигодою. Паралельно адміністративні процедури забезпечують більш оперативне врегулювання спорів зокрема через органи, що реєструють об'єкти ІВ або контролюють дотримання профільних норм. Взаємодія судових і адміністративних механізмів формує цілісний, комплексний підхід до гарантування прав власників ІВ.

Міжнародний захист ІВ спирається на низку ключових угод, що регулюють охорону та комерціалізацію ІВ у глобальному вимірі. «Серед базових документів — Паризька конвенція про охорону промислової власності (1883р.), яка заклала підвалини для гарантій прав власників патентів, товарних знаків та промислових зразків» [37]. Не менш значущою є «Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, що фіксує права авторів на такі твори та забезпечує автоматичну охорону авторського права для робіт, створених у державах-учасниках» [4]. Ці акти стали наріжними каменем для формування системи міжнародної охорони авторських і суміжних прав, сприяючи культурному обміну та економічній взаємодії між країнами. Окреслені стандарти доповнює Угода TRIPS, яка консолідує положення більшості міжнародних конвенцій і встановлює

обов'язкові мінімальні вимоги до охорони ІВ для всіх членів COT. TRIPS не²⁷ лише підвищує планку правової охорони, а й запроваджує механізми міждержавного врегулювання спорів у разі порушень прав ІВ, що робить її ключовим інструментом глобального захисту.

Інтеграція України в глобальну систему ІВ має стратегічне значення: вона зміцнює економічні зв'язки, розширює доступ до нових технологій і стимулює культурний обмін. У цьому руслі держава вже приєдналася до низки ключових міжнародних інструментів — Паризької та Бернської конвенцій, Мадридської системи міжнародної реєстрації знаків і Гаазької системи реєстрації промислових зразків. Завдяки цьому українські правовласники можуть захищати свої права в багатьох юрисдикціях за спрощеними процедурами.

Одже євроінтеграція в царині ІВ відбувається через імплементацію положень Угоди про асоціацію Україна–ЄС, що передбачає приведення національного законодавства у відповідність до європейського права. Це охоплює оновлення нормативних актів, посилення механізмів правозахисту та гарантування належної охорони прав правовласників на території України. Запровадження таких змін має відчутний позитивний ефект: підвищує інвестиційну привабливість країни, зміцнює її конкурентоспроможність, активізує інноваційні сектори, сприяє трансферу технологій та розширює можливості для співробітництва з міжнародними партнерами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

2.1. Світовий досвід реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності

У сфері публічного управління ІВ виконує системоутворювальну роль і визначає стратегічні пріоритети багатьох країн. Розробляючи національну систему управління ІВ, доцільно орієнтуватися на кращі міжнародні практики, що вже успішно працюють. Врахування цього досвіду виправдане потребою в глибокому аналізі управлінських механізмів та необхідністю посилити співпрацю України з міжнародними інституціями в рамках європейської інтеграції. Оскільки держави з різними історичними, культурними й економічними передумовами сформували власні моделі, особливий інтерес становлять підходи США, ЄС, Японії, Південної Кореї та Китаю як орієнтири для України.

Міжнародна система правового регулювання ІВ спирається на 21 угоду: 15 стосуються промислової власності, 6 — авторського права. До ключових договорів належать Паризька конвенція про охорону промислової власності, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків, Договір про патентну кооперацію (РСТ) та Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Адміністрування цих угод забезпечує Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), створена 1967 року на Дипломатичній конференції у Стокгольмі. ВОІВ покликана зміцнювати міжнародне співробітництво, стимулювати творчу діяльність і модернізувати адміністративні процедури у сфері інтелектуальної власності. Інституційна

структура охоплює Генеральну Асамблею, Конференцію, Координаційний комітет і Міжнародне бюро, що виконує функції секретаріату. Поряд із «глобальними договорами діють регіональні інституції, які підтримують співпрацю на місцевому рівні, зокрема Європейська патентна організація (ЕРО), Патентне відомство та відомство з товарних знаків США (USPTO), Африканська організація інтелектуальної власності (ОАПІ) тощо» [38].

Історія формування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) віддзеркалює еволюцію обміну результатами інтелектуальної діяльності та їхнього промислового втілення у технологіях. «Провідна функція ВОІВ — адміністрування вже укладених міжнародних конвенцій із охорони ІВ, що фактично позиціонує її як інституцію, підпорядковану ширшим зусиллям міжнародної спільноти у цій сфері. ВОІВ має майже універсальне представництво: нині до неї входять 188 держав (приблизно 90% країн світу)» [12]. Головна мета ВОІВ — сприяти глобальній охороні інтелектуальної власності шляхом співпраці між державами та міжнародними організаціями й забезпечувати адміністративну взаємодію країн-членів. Первинно ВОІВ виконувала функції адміністратора міждержавних конвенцій: підготовлювала та перекладала договори, посередничала у врегулюванні спорів і здійснювала міжнародну реєстрацію об'єктів ІВ, що полегшувало судовий розгляд справ з авторського та суміжних прав. Нині адміністративна діяльність «Організації охоплює моніторинг і консультативний супровід виконання 26 договорів у сферах авторського/суміжних прав і промислової власності, а також регулювання реєстраційних процедур і надання прямих послуг із реєстрації об'єктів ІВ» [26].

Формування ВОІВ тісно пов'язане з розширенням обміну продуктами інтелектуальної діяльності та їх промисловою комерціалізацією. Її основна функція — адміністрування міжнародних конвенцій у сфері ІВ, що робить Організацію інституційним механізмом підтримки ширших міжнародних

правил. «Нині ВОІВ об'єднує 188 держав, тобто близько 90% країн світу» [25]. Стратегічні цілі — сприяння глобальній охороні ІВ через міждержавне й міжорганізаційне партнерство та забезпечення адміністративної координації між членами. На початковому етапі ВОІВ забезпечувала адміністрування міжнародних конвенцій між державами-членами — від укладання та перекладу договорів до посередництва у спорах і міжнародної реєстрації ІВ, що підтримувало судову практику з авторського та суміжних прав. Адміністративний блок Організації включає моніторинг і консультативну підтримку виконання 26 договорів у сферах авторського/суміжних прав і промислової власності. Додатково, «на підставі низки угод ВОІВ регулює реєстраційні процедури в галузі охорони ІВ, надаючи прямі послуги з реєстрації об'єктів» [26].

Аналіз діяльності ВОІВ демонструє тенденцію до зміцнення охорони інтелектуальної власності, що підтверджується стабільним зростанням числа держав-учасниць і їхнім приєднанням до нових договорів. Водночас, попри вагомість міжнародних угод у сферах авторського/суміжних прав і промислової власності, визначальним для розвитку патентної активності залишається формування інноваційно орієнтованого світогляду громадян. Ідеться про утвердження національних орієнтирів, заснованих на переконанні в моральній та економічній цінності інтелектуальної праці. Розбудова мережі уніфікованих патентних бюро під егідою ВОІВ сприяла популяризації й інтенсифікації патентування, залучаючи дедалі ширші кола громадян до фіксації результатів своїх досліджень і розробок.

ВОІВ маючи власні представництва в країнах-членах долучаються до гармонізації законодавства у сфері ІВ через застосування інструментів впливу на структури ІВ (рис. 2.1):

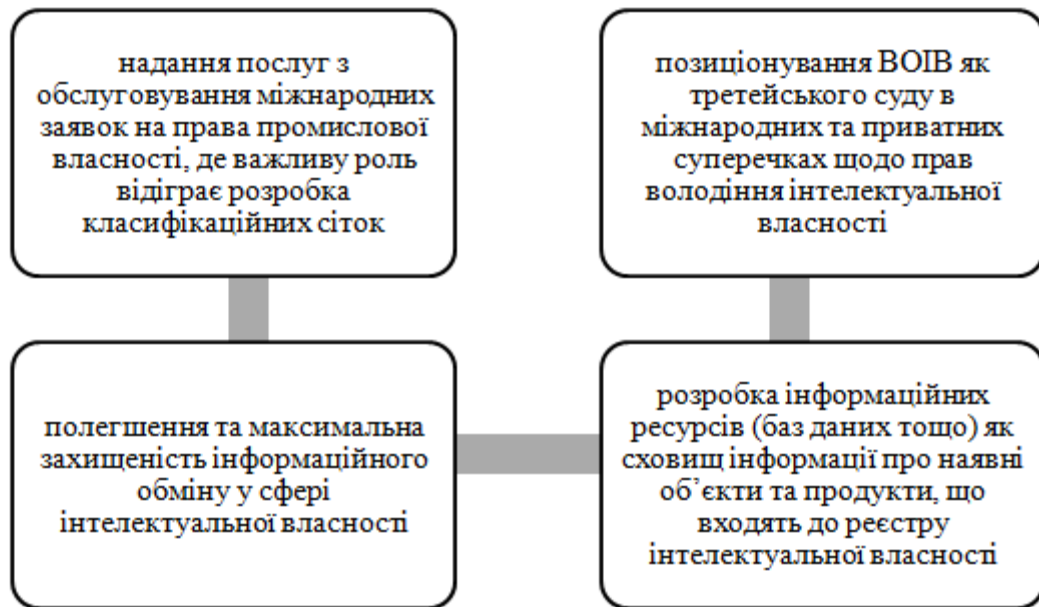

Рис. 2.1 Перелік інструментів для гармонізації законодавства у сфері ІВ

У підсумку в розвинених державах сформувався вільний ринок об'єктів інтелектуальної власності. «Світова торгівля ліцензіями на ІВ зростає приблизно на 12% щороку, тоді як темпи приросту глобального промвиробництва зазвичай не перевищують 2,5–3%» [12]. Відповідно, «у промислово розвинених країнах 80–95% приросту ВВП забезпечується новими знаннями, утіленими в техніці та технологіях» [12]. Міжнародно-правова охорона нових технічних рішень і технологій дає компаніям змогу на визначений строк посісти монопольне становище на ринку збуту конкретної продукції.

Ключ до прогресу економіки — інноваційний розвиток. «Інновації означають оновлення виробництва через нові технології та спираються на патентовані винаходи, що гарантують новизну, винахідницький рівень і промислову застосовність» [26]. Модернізація, побудована на патентних/ліцензійних рішеннях, є справжнім інноваційним шляхом і вимагає використання передових розробок. Його можливості визначаються масштабом і рівнем НДР/ДКР, матеріалізованих у патентоспроможних

рішеннях, які відповідають запитам виробництва.

Процес упровадження результатів науково-технічної діяльності (РНТД) є складним і багатокомпонентним, однак у розвинених державах він відпрацьований і містить низку послідовних етапів. Спершу здійснюється систематичне виявлення РНТД, далі — їх інвентаризація, облік і ведення реєстру. Наступні кроки: закріплення прав на РНТД та оцінка їх вартості; відображення у статутному капіталі та як нематеріальних активів організацій; розподіл прав між авторами, роботодавцями і, за потреби, державними замовниками. Після цього права комерціалізуються через ліцензійні угоди, формується інфраструктура ринку РНТД. Ключова роль держави — регулювати правову охорону й введення об'єктів ІВ у господарський обіг та гарантувати захист прав і законних інтересів авторів, організацій, інвесторів і держави.

У промислово розвинених державах основа науково-технічної політики — це: чітко визначені пріоритети, за якими розгортається створення технологій; гарантоване фінансове й ресурсне підживлення як етапу розроблення, так і виведення на ринок; інституційна інфраструктура й професійний менеджмент. Лише інтеграція цих трьох блоків забезпечує стійку комерціалізацію інновацій.

Для промислово розвинених країн характерний перехід у політиці фінансового стимулювання інновацій від прямого субсидування підприємств, що створюють наукомістку продукцію, до інструментів, які підвищують фінансову відповідальність бізнесу за одержання й використання наукових результатів. Найуживаніші механізми: державні кредити або державні гарантії під банківські позики; державні замовлення на розроблення, виробництво й постачання стратегічно важливої високотехнологічної продукції; а також пайове спів фінансування наукових досліджень за замовленням промисловості (здебільшого до 50%).

До не фінансових інструментів прямого державного регулювання

належать експортно-імпортні квоти, що використовуються для підтримання належного рівня конкуренції на внутрішніх ринках наукоємної продукції.

«Промислово розвинені держави широко використовують непрямі інструменти державного регулювання, насамперед податкову та амортизаційну політику» [26]. Переважна більшість цих заходів побудована на системі стимулів і пільг. По-перше, дозволяється відносити частину витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДВКР) на поточні виробничі витрати; у США, Італії, Великій Британії, Канаді, Бельгії та Швеції законодавство дозволяє включати до собівартості всі витрати на НДВКР. По-друге, надається відстрочка сплати податків для підприємств, що інвестують у розроблення й освоєння виробництва нової наукоємної продукції, до моменту отримання прибутку від її реалізації. По-третє, запроваджується знижка з податку на прибуток, пропорційна приросту витрат на НДВКР.

Третя складова «охоплює не лише управління, а й підготовку менеджерів і розбудову інфраструктури комерціалізації. Її ключовим елементом у світі є офіси з трансферу технологій у структурах урядів» [26]. Укомплектовані висококваліфікованими фахівцями, вони допомагають науковим установам захищати права інтелектуальної власності та комерціалізувати розробки, залучають інвестиції, налагоджують зв'язки між наукою й промисловістю, розвивають міжнародну співпрацю. Показовими прикладами є французька ANVAR і британська BTG, що відіграли значну роль у глобальній комерціалізації технологій. Паралельно в розвинених країнах за державної підтримки розгорнуто підготовку інноваційних менеджерів і створено мережу консалтингових фірм із супроводу комерціалізації.

Цифрова епоха суттєво трансформувала підходи до інтелектуальної власності, яка постає не лише як вагомий економічний ресурс, а й як інструмент творення, обміну ідеями та формування культурної спадщини.

Відтак цифровізація систем управління ІВ поєднує інновації з юридичною безпекою, відкриваючи нові можливості для її захисту та використання.

Поява цифрових технологій актуалізувала потребу в нових інструментах охорони інтелектуальної власності. Інтернет та глобальні мережі забезпечили миттєве поширення ідей, істотно обмеживши можливості правовласників контролювати доступ до творів. Унаслідок цього захист ІВ зіткнувся з новими викликами, що потребують переосмислення традиційних підходів до управління та регулювання.

Реакцією на виклики цифрової доби стала цифровізація управління ІВ, яка посіла центральне місце у стратегіях багатьох країн. Цей підхід дає змогу автоматизувати процеси реєстрації, відстеження та захисту прав.

Цифрова трансформація має подвійне завдання: підвищити ефективність адміністрування та створити доступний, прозорий і оперативний механізм захисту прав ІВ, зменшивши бюрократичні перепони. Завдяки сучасним технологіям автоматизуються ключові процедури — подання заявок, реєстрація, моніторинг правової охорони — що прискорює виконання, підвищує точність і мінімізує людський фактор. На глобальному рівні такі рішення інтегрують національні системи у спільний міжнародний простір, посилюють інституційну довіру та стимулюють інновації.

Ключова відповідальність за цифрову трансформацію управління ІВ лежить на державних інституціях. Саме уряди створюють інтегровані електронні сервіси, які роблять комунікацію з відомствами зручною та прозорою і знижують роль людського фактора у процесах перевірки й оцінки заявок на патенти та торговельні марки.

Європейське патентне відомство (ЕРО) впровадило онлайн-платформу CPC (Cooperative Patent Classification) Browser, що дає змогу оперативно шукати й переглядати патентні документи в електронному форматі. «Система автоматично відносить заявки до Кооперативної патентної класифікації, полегшуючи пошук і аналітику. Така цифровізація

суттєво пришвидшує подання, експертизу та надання патентів» [65]. Подібні рішення працюють в Індійському патентному відомстві, Канадському інтелектуальному управлінні власністю та інших країнах, забезпечуючи електронну подачу документів, доступ до реєстрів і онлайн-відстеження статусу заявок, що скорочує строки розгляду та підвищує ефективність адміністрування.

Попри значні переваги, цифровізація державної політики у сфері ІВ у розвинених країнах супроводжується серйозними викликами, що потребують глибокого аналізу та ефективних рішень. «Передусім ідеться про захист даних, які обробляються та зберігаються в електронному форматі. Масштаби кіберзагроз невинно зростають: хакерські атаки, фішинг і компрометації баз даних трапляються дедалі частіше. Так, в Україні у 2023 році кількість кіберінцидентів зросла на 62,5% порівняно з 2022-м» [54]. У таких умовах охорона конфіденційної інформації набуває першочергового значення, особливо коли мова про ІВ як ключовий актив держави, бізнесу та наукових інституцій.

Забезпечити безпеку даних можна, зокрема, через застосування блокчейну та криптографічних рішень. Децентралізована архітектура та незмінність записів у блокчейні відкривають нові підходи до реєстрації й управління правами ІВ; приміром, блокчейн-платформи здатні гарантувати прозорість і незмінність ліцензійних угод. Водночас повністю усунути ризики наразі неможливо: жодна технологія не є абсолютно захищеною, а вразливості та людський чинник зберігаються. У світі підвищеної невизначеності ризик фактично стає новою нормою.

Ще одним викликом є необхідність адаптації правових норм до динамічного цифрового середовища. Технологічний прогрес випереджає нормотворчість, що спричиняє колізії та ускладнює охорону ІВ. Питання авторського права на контент, створений ШІ, досі лишається неврегульованим або спірним у багатьох юрисдикціях, зокрема в Україні. «В

ЄС лише формується підхід до використання об'єктів авторського права в машинному навчанні та до встановлення справедливої винагороди. Важливим етапом стало досягнення 9 грудня 2023 року проміжної політичної угоди між Європарламентом і Радою щодо Акта про штучний інтелект (EU AI Act), текст якого ще має пройти офіційне затвердження, аби стати актом права ЄС» [66]. Подібне відставання права від технологій породжує ризики зловживань і правову невизначеність, тож швидка адаптація потребує координації уряду, бізнесу й наукової спільноти. Одним із інструментів можуть стати регуляторні «пісочниці» для тестування нових технологій.

Отже, цифровізація управління інтелектуальною власністю водночас відкриває нові горизонти ефективності, прозорості та міжнародної кооперації й породжує складні виклики — від кібербезпеки до правового регулювання та етики. Для повної реалізації її переваг потрібен комплексний підхід, що поєднує технологічні інновації, нормативні реформи та міждержавну взаємодію. Тільки спільні, скоординовані дії державних інституцій, бізнесу й громадянського суспільства забезпечать повне розкриття потенціалу цифровізації, зменшення ризиків і надійний захист прав ІВ у сучасному інформаційному середовищі.

У межах цього дослідження особливої уваги заслуговує досвід Республіки Корея, який для України видається вкрай цінним у післявоєнний період. Корейські найкращі практики можуть стати орієнтиром для відновлення й поступу, зокрема завдяки ефективній системі держуправління інтелектуальною власністю — одному з ключових чинників їхнього успіху.

В умовах стрімкого науково-технічного прогресу та безпрецедентних темпів технологічного розвитку права інтелектуальної власності набувають особливої ваги. Це підтверджує стабільне зростання кількості патентних заявок у світі. «За даними звітів ВОІВ, Корейське відомство інтелектуальної власності щороку входить до світових лідерів за обсягом поданих заявок» [11].

Запровадження такого інноваційного підходу потребувало вдосконалення системи управління інтелектуальною власністю як на макро-, так і на мікрорівні. У 1995 році Корея суттєво оновила законодавство у сфері ІВ, гармонізувавши його з Угодою СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPs). Надалі країна продовжує модернізувати нормативну базу, поширюючи захист на нові сфери — зокрема електронну комерцію та комерційну таємницю. «Вплив зовнішніх чинників, зокрема тиску США, залишався відчутним і стимулював посилення захисту» [74].

Щоб підвищити рівень захисту ІВ, уряд Кореї запровадив низку додаткових заходів, спрямованих на дієве протидіяння порушенням і недобросовісній конкуренції, що створює більш сприятливі умови для інновацій. Приєднання до Договору РСТ 10 серпня 1984 року стало кроком до глибшої інтеграції у міжнародну систему ІВ. «Нині Патентний акт і Закон про захист від недобросовісної конкуренції та комерційної таємниці передбачають за порушення патентних прав істотні санкції — від штрафів до 50 млн вон до позбавлення волі на строк до 5 років» [70].

У Кореї корисні моделі також охороняються патентним правом, проте охоплюють лише продукти (а не методи) і не потребують такого високого рівня патентоспроможності, як звичайні патенти. Заявник може подати як патентну заявку, так і заявку на корисну модель на той самий об'єкт із тим самим пріоритетом — і навпаки. Такий механізм «подвійного патентування» забезпечує ширший захист інновації. «Процедура надання прав подібна до патентної, різниця — у строках охорони: для корисної моделі він становить 10 років замість 20» [70].

Політика уряду Республіки Корея у сфері інтелектуальної власності заслуговує на особливу увагу, оскільки безпосередньо впливає на ефективність функціонування інноваційного сектору економіки. За даними Корейського інституту інтелектуальної власності, приблизно 12,5% малих і середніх підприємств, а також венчурних компаній щороку недоотримують

орієнтовно 12% своїх доходів унаслідок недостатнього рівня захисту прав інтелектуальної власності. Усвідомивши масштаб проблеми, уряд у 2018 році анонсував підтримку 60 проєктів, покликаних просувати й захищати об'єкти інтелектуальної власності на глобальних ринках та стимулювати розвиток цієї сфери. Серед цих ініціатив варто виокремити наступні: [11].

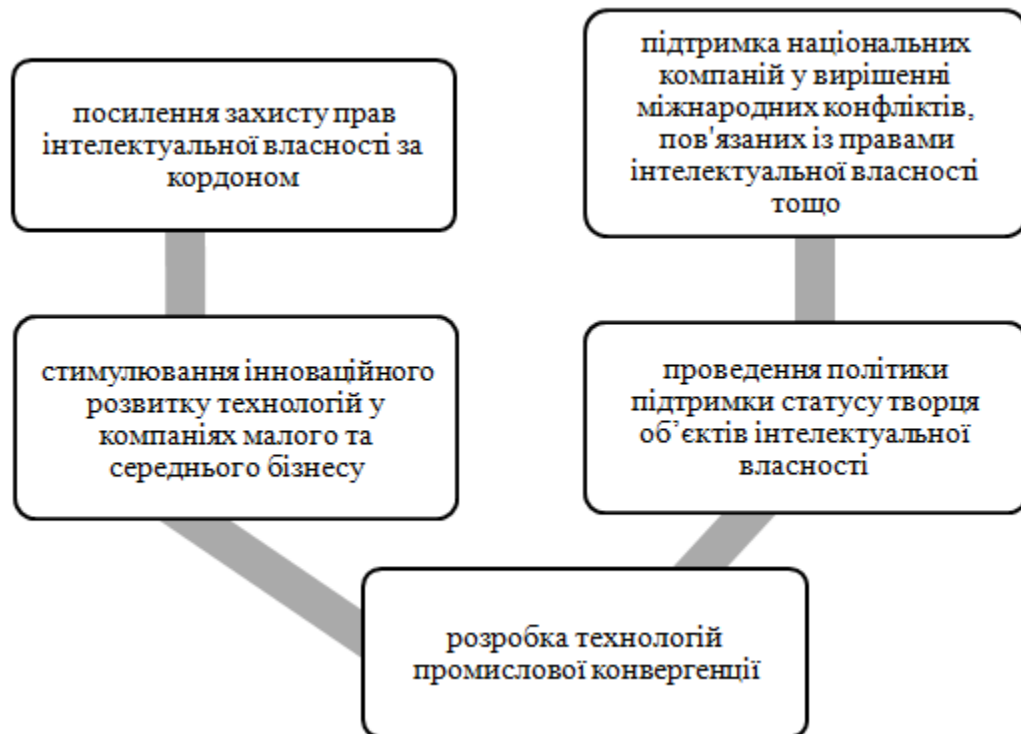

Рис. 2.2. Ініціативи що сприяють розвитку проєктів у сфері ІВ

Для України досвід Республіки Корея є показовим, оскільки демонструє, що повоєнний економічний стрибок цілком реальний за умови здійснення виважених інвестицій у науку, технологічний розвиток та належну систему управління інтелектуальною власністю. Пройшовши через руйнівну війну в середині XX століття, Південна Корея змогла трансформуватися з переважно аграрної країни на одного зі світових лідерів у сфері високих технологій та інноваційної діяльності.

Визначальними передумовами зазначеного трансформаційного розвитку стала послідовна державна політика, спрямована на формування та розвиток людського капіталу, суттєве нарощення інвестицій в систему освіти

і науково-дослідні роботи, а також запровадження сприятливих умов для формування й розширення сектору малого та середнього бізнесу. Особлива увага приділялася зміцненню механізмів захисту прав інтелектуальної власності, що стимулювало інноваційну діяльність національних компаній і забезпечувало їм стійкі конкурентні позиції на глобальних ринках.

2.2. Вітчизняна практика державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні

В умовах, коли знання, інновації та технології визначають траєкторію економічного розвитку, система державного управління ІВ в Україні набуває особливої ваги. Вона не лише стимулює створення та правову охорону нових ідей і технологічних рішень, а й підсилює міжнародну конкурентоспроможність держави. Разом із тим постає ключове запитання: чи здатна національна система ІВ адекватно відповісти на сучасні виклики й перетворитися на справжній двигун інноваційного поступу.

У Global Innovation Index 2025 Україна опустилася на двадцять одну позицію порівняно з 2020 роком і посіла 66 місце [75] (рис. 2.1).

Динаміка позицій України в Глобальному індексі інновацій за останнє десятиріччя демонструє чергування підйомів і спадів у сфері ІВ та інновацій. До 2018 року простежувався виразний прогрес: країна послідовно поліпшувала результати, піднявшись із 63 місця у 2014 році до рекордного 43 місця у 2018 році. Після 2018-го траєкторія стала менш рівною: хоча Україна зберегла присутність у топ-60 інноваційних економік світу, коливання показників засвідчили потребу в подальшому системному посиленні національної інноваційної екосистеми. В цьому контексті захист прав ІВ визначено одним із пріоритетів державної політики та головним елементом імплементації Угоди про асоціацію Україна–ЄС.

Year	GII Position	Innovation Inputs	Innovation Outputs
2020	45th	71st	37th
2021	49th	76th	37th
2022	57th	75th	48th
2023	55th	78th	42nd
2024	60th	78th	54th
2025	66th	80th	54th

Рис. 2.1 Динаміка позиції України у Глобальному інноваційному індексі 2020-2025 рр.

Перш ніж перейти до аналізу актуального стану системи публічного управління, доцільно окреслити загальну ситуацію у сфері ІВ в Україні. Як і інші сектори, вона зазнає впливу наслідків російської агресії — як у площині правової охорони, так і щодо захисту прав у цілому. «На динаміку розвитку ІВ безпосередньо впливають стан економіки та грошово-кредитної системи, а також кадровий потенціал і рівень інтелектуального капіталу. Відтак еволюція сфери ІВ на пряму співвідноситься з економічною політикою в країні» [56].

Попри воєнні реалії, спостерігається стале зниження інвестиційної активності. Водночас частину цього падіння компенсували вимушені вкладення бізнесу та держави в закупівлю й монтаж альтернативних джерел енергії. Позитивний ефект також забезпечили масштабні капремonti енергооб'єктів і відбудова зруйнованого житлового фонду та дорожньої інфраструктури. Реалізацію цих заходів уможливили міжнародна фінансова підтримка й подальше розширення програм допомоги для бізнесу.

У березні 2023 року МВФ оновив прогноз економічного розвитку України на 2023–2027 роки. Ці оцінки оприлюднено в повідомленні про

чотирирічну програму розширеного фінансування (Extended Fund Facility, EFF) для України, що входить до загального пакета міжнародної підтримки на суму 115 млрд. доларів США.

Доречно наголосити що як і в більшості розвинених держав, в Україні діє пільговий підхід до електронного подання: збори за дії з охорони прав ІВ зменшуються для заявок, поданих через онлайн-сервіси. Поєднання такого фінансового стимулу з постійним удосконаленням цифрової інфраструктури подання сприяє приросту кількості заявок, що особливо помітно в умовах функціонування воєнного стану.

Впровадження сучасних ІТ-рішень зокрема інструментів ІІІ в експертизу заявок, ведення державних реєстрів і обмін патентною інформацією дасть змогу скоротити строки охоронних процедур і підвищити їхню якість. Національне агентство з питань інтелектуальної власності (НАІВ) нині активно запроваджує такі технології у свою роботу, що, зокрема, відображається у зростанні попиту на електронне подання заявок.

Як свідчить статистика у період з листопада 2022 р. до 31 грудня 2023 р. через е-систему НОІВ подано 29 155 заявок, із них 2 675 на винаходи, 1 494 на корисні моделі, 980 на промислові зразки та 24 006 на торговельні марки (див. табл. 2.1).

Такий формат роботи не лише пришвидшує опрацювання заявок, а й підвищує ресурсну ефективність агентства, це той чинник, що безпосередньо підсилює розвиток національної інноваційної екосистеми.

Коригування національних і міжнародних правових норм, а також нові судові прецеденти, здатні як розширювати коло охороноздатних результатів інтелектуальної діяльності та окреслювати їхній комерціалізаційний потенціал, так і звужувати охорону окремих об'єктів. Зокрема, можуть запроваджуватися спеціальні правові режими для осіб під санкціями чи пов'язаних із державою-агресором. Паралельно такі зміни зазвичай тягнуть за собою перегляд процедур експертизи та оновлення

Таблиця 2.1

Надходження заявок через систему електронного подання

Об'єкти промислової власності	2019	2020	2021	2022	2023
Усього	6888	11180	14998	13099	26791
Винаходи	337	635	939	941	2299
Корисні моделі	337	527	722	714	1342
Промислові зразки	214	540	771	455	912
Торговельні марки	6000	9478	12566	10989	22238
Відсоток від загальної кількості поданих заявок	25,8	20,4	26,2	45,2	81,8

В інноваційній екосистемі України фіксуються відчутні позитивні зрушення. Так, 24.02.2023 р., Кабінет Міністрів ухвалив Стратегію розвитку індустріальних парків до 2030 року. Мета документа перетворити індустріальні парки на драйвери економічного зростання та спрямувати їх еволюцію до формату екоіндустріальних парків. «Така модель інтегрує принципи сталого розвитку, циркулярної економіки та ресурсоефективного, чистого виробництва; зменшує негативний вплив на довкілля завдяки скороченню забруднень; підвищує ефективність використання ресурсів і відходів через замкнені цикли та промисловий симбіоз; заохочує використання відновлюваної енергії; а також посилює соціальний вимір як у межах парків, так і на локальному та регіональному рівнях. Окремий акцент зроблено на підвищенні якості управління на рівні кожного парку» [57]. Індустріальні парки надають не лише виробничі площі з готовою інженерною інфраструктурою, а й податкові стимули, що відкриває широкі можливості для розміщення аутсорсингового виробництва в Україні. Відтак вони стають органічним елементом національної інноваційної екосистеми, у межах своєї діяльності охоплюючи й питання ІВ.

В Україні триває реформа системи правової охорони та захисту прав

ІВ, яку Мінекономіки визначило серед пріоритетів. Її мета узгодити національне регулювання у сфері ІВ з нормами Європейського Союзу. Ухвалення Верховною Радою 20.03.2023 р., законопроекту № 6464 фактично підсумувало перший етап реформи, зорієнтований на внесення змін до законодавства для виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС [24].

Упродовж попередніх років Укрпатент, виконуючи функції НОІВ, фактично самоусунувся від роботи над підвищенням якості правової охорони ІВ. Установа майже не долучалася до посилення механізмів захисту прав і протидії порушенням, а її внесок у розроблення нормативної бази залишався мінімальним, що сумарно знизило результативність усієї системи.

Ключовою ланкою у сфері захисту прав ІВ є судова система. На відміну від багатьох розвинених держав, в Україні досі не діє окремий спеціалізований суд з питань ІВ відповідні спори розглядають суди загальної юрисдикції. Це нерідко спричиняє затягування проваджень і суперечливу практику рішень через обмежену спеціалізацію суддів у цій галузі.

У стратегічній перспективі Україні варто розглянути питання про утворення спеціалізованого суду з питань ІВ. Така інституція пришвидшить розгляд спорів, підвищить якість рішень завдячуючи залученню вузькопрофільних суддів і сприятиме уніфікації судової практики в цій галузі.

Мінекономіки України виступає координаційним центром, що визначає загальну державну політику у сфері ІВ. До його ключових функцій належать підготовка законодавчих ініціатив для узгодження національних норм із міжнародними стандартами та налагодження співпраці з такими інституціями, як ВОІВ і Європейське патентне відомство. Окрім цього, міністерство реалізує просвітницькі кампанії та популяризує знання про інтелектуальну власність серед громадян.

Попри відчутні здобутки, сучасна державна політика у сфері ІВ в Україні зіштовхується з низкою викликів, що стримують її результативність.

Умови війни докорінно змінили соціально-економічний контекст, ще більше посиливши залежність економіки від інновацій, технологій і знань. Тож проблематика ІВ потребує цілісної стратегії: одночасно долати поточні труднощі й вибудовувати довгострокові траєкторії розвитку.

Одним із найгостріших питань залишається комерціалізація результатів ІВ: значна частка українських винаходів і патентів так і не доходить до практичного застосування. Як підкреслено у Стратегії розвитку УКРНОІВІ на 2024–2028 роки, патентні рішення рідко трансформуються в ринкові продукти чи послуги, тож їхній внесок у зростання економіки обмежений. Причина — слабка взаємодія між академічним сектором, бізнесом і державними інституціями. На відміну від розвинених юрисдикцій (Німеччина, США), де трансфер технологій між університетами та підприємствами є опорним механізмом інноваційної економіки, в Україні цей інститут лише формується.

Не менш гострою проблемою є й недосконала взаємодія інституцій у сфері інтелектуальної власності. Попри наявність ключових гравців Мінекономіки, УКРНОІВІ та Державної митної служби, їм часто бракує злагодженої координації. Зокрема, відсутність єдиного механізму моніторингу порушень прав ІВ ускладнює протидію контрафакту та піратству. Як наслідок фрагментація процесів, дублювання функцій, нераціональне використання ресурсів і затримки у прийнятті рішень. У країнах ЄС подібні виклики вирішують через спеціалізовані координаційні структури; в Україні ж така модель лише формується.

Повномасштабна війна істотно підірвала кадровий потенціал України: відтік висококваліфікованих фахівців, мобілізація та, на жаль, людські втрати послабили спроможність державних інституцій підтримувати високий рівень експертизи. Додатковим ударом стало припинення з 2017 року атестації патентних повірених, що негативно позначається на якості правничої підтримки у сфері ІВ. Ситуацію поглиблює відсутність сталих програм

підвищення кваліфікації та підготовки нових кадрів, через що бракує молодих, перспективних спеціалістів.

Занепокоєння викликає й стан технологічної інфраструктури. Оновлення матеріально-технічної бази, критично важливе для стабільної роботи державних реєстрів, просувається повільно й нерівномірно. Водночас УКРНОІВІ активно розгортає онлайн-сервіси для подання заявок на об'єкти ІВ, що скорочує строки опрацювання документів і зменшує адміністративний тягар для заявників. Однак цим платформам бракує глибшої інтеграції з міжнародними системами — насамперед WIPO аби забезпечити повноцінну залученість України до глобальної екосистеми ІВ.

Крім того, об'єктивні чинники насамперед пандемія COVID-19 та повномасштабна війна які відчутно пригальмували інноваційну активність у державі. За підсумками аналізу роботи попередника УКРНОІВІ — Укрпатенту в останні роки фіксується помітний спад винахідницької та підприємницької ініціативи: особливо це відчутно у сфері створення, ідентифікації та правової охорони об'єктів ІВ, де скоротилася кількість реєстрацій і загалом уповільнився розвиток сектора.

Зазначимо, що низький рівень культури ІВ в суспільстві й далі лишається відчутною проблемою. Цілеспрямовані просвітницькі кампанії та спеціальні програми для громадян і бізнесу могли б суттєво змінити ситуацію. У багатьох державах уже працюють національні хаби інновацій та ІВ, які підтримують винахідників, стартапи й малий бізнес. В Україні подібна екосистема лише зароджується, однак має реальний потенціал стати головним інструментом поживлення інноваційної активності.

Війна України з рф стала сильним імпульсом для перезавантаження та адаптації нормативної бази в Україні, особливо у сфері ІВ. Захист інтересів національних авторів, винахідників і бізнесу, перед якими постала реальна загрозою, вимагав невідкладних і нетипових рішень. У відповідь держава запровадила ряд законодавчих змін, що збільшили стійкість і гнучкість

системи, дозволивши зберегти інтелектуальні активи навіть у найскладніших умовах.

Помітна частина перетворень пов'язана з гармонізацією національних законодавчих актів з європейськими, особливо після надання Україні у червні 2022 року статусу країни-кандидата для вступу до ЄС. Український ІР-офіс планує працювати за принципом «єдиного вікна», за зразком європейських установ. Додатково презентовано концепцію Національного хабу інтелектуальної власності та інновацій, що має об'єднати подання заявок, проведення експертиз, реєстрацію передачі прав, а також підтримку стартап-конкурсів і підприємців. Ідея хабу замислювалась як спільна платформа для взаємодії авторів, юристів, винахідників, бізнесу, та інвесторів.

Активні бойові дії суттєво ускладнили охорону прав ІВ: у пріоритеті адже в такій ситуації в пріоритеті безпека населення, а під час блекаутів електронні реєстри та сервіси працюють із перебоями, що створює додаткові ризики для правовласників. У відповідь на ці обставини у квітні 2022 року набули чинності спеціальні воєнні регулювання у сфері ІВ: вони передбачили спрощені та дистанційні процедури подання заяв, зупинення/продовження окремих процесуальних строків, можливість їх відновлення, а також відтермінування сплати зборів — аби мінімізувати втрати прав у період воєнного стану.

Відповідно до Закону України № 2174-IX «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час воєнного стану» встановлює особливий режим перебігу строків: із моменту запровадження воєнного стану зупиняється відлік термінів для вчинення дій щодо охорони прав ІВ і процедур набуття цих прав. Приміром, якщо строк майнових прав на винахід спливає, починаючи з 24.02.2022 р., власник може сплатити збір за продовження дії патенту протягом 90 днів після припинення або скасування воєнного стану. Водночас механізм прискореної реєстрації на період

воєнного стану не передбачений. У виняткових випадках, пов'язаних із потребами національної оборони, УКРНОІВІ розглядає відповідні звернення та безоплатно прискорює реєстрацію в межах публічної процедури. Такий механізм дає змогу оперативно реагувати на запити щодо охорони прав ІВ, особливо в критичних обставинах воєнного часу.

З метою вдосконалення державного управління у сфері ІВ Кабінет Міністрів 15 серпня 2023 року ухвалив постанову № 859, якою оновлено Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності. Запроваджені зміни уточнили термінологію, додали нові види зборів і розширили систему пільг, що загалом покращує умови для заявників і їхніх представників.

Так, замість попередніх 80% від базового збору за електронне подання заявки на торговельну марку тепер сплачується 75%. Додатково для неприбуткових організацій зменшено платежі за дії з об'єктами ІВ (окрім кодів 13300, 13400, 13500, 13700): для власників патентів на винаходи з 20% до 12%, а для правовласників корисних моделей — з 40% до 30%.

Зазначені кроки є складовою ширшої державної стратегії з оптимізації управління сферою ІВ і підвищення її доступності для заявників.

Водночас російська агресія завдала нищівного удару по науковій інфраструктурі України: за оцінками ООН, на відбудову зруйнованих наукових установ і лабораторій знадобиться близько 1,26 млрд дол., від початку війни пошкоджено або знищено 1 443 установи та лабораторії, а також втрачено наукового обладнання у обсязі 750 одиниць.

До початку великомасштабної військової агресії Україна демонструвала значні результати в ключових галузях природничих та технічних наук, зокрема в комп'ютерних науках, ядерній фізиці та астрономії. Аналіз науково-публікаційної активності за період 2015–2019 років свідчить про зростання кількості публікацій на 45%, що підтверджує інтенсифікацію науково-дослідницької діяльності в державі.

Особлива динаміка спостерігалася в секторах ІІІ та робототехніки: «за період 2012–2019 років у цих сферах було опубліковано 6214 наукових праць. Ці статистичні дані акцентують увагу на критичній ролі інноваційних технологій як фундаментального чинника економічного зростання та соціального прогресу України» [31].

Початок війни різко змінив ситуацію. У перші місяці повномасштабного вторгнення з березня по травень 2022 року подання заявок на всі об'єкти ІВ скоротилося в середньому на 74% порівняно з аналогічним періодом 2021 р. Такий обвал зумовили масовий відтік кадрів, вимушена міграція та мобілізація фахівців, що різко зменшило потік нових наукових розробок і інноваційних проєктів. Водночас у середині літа 2022-го намітився частковий підйом: «рівень подачі заявок зріс до приблизно 50% від торішніх показників. Це сигналізувало про певну стабілізацію, хоча загальне падіння залишалося відчутним» [56].

Попри війну, міжнародні заявки збереглися майже на довоєнному рівні: спад для торговельних марок і винаходів становив орієнтовно 20–25%. На тлі загальної негативної динаміки, зумовленої економічною кризою, це — позитивний сигнал. Україна висловлює щиру вдячність іноземним заявникам і їхнім представникам, а також ВОІВ і світовій спільноті у сфері ІВ за безперервну підтримку у цей складний час. Така солідарність критично важлива для утримання науково-технічного потенціалу держави та для подальшого розвитку інноваційної економіки зокрема в умовах воєнного стану.

Загальна динаміка щодо заявок у сфері інтелектуальної власності за період 2021-2022 р.р. представлена на рис. 2.2.:

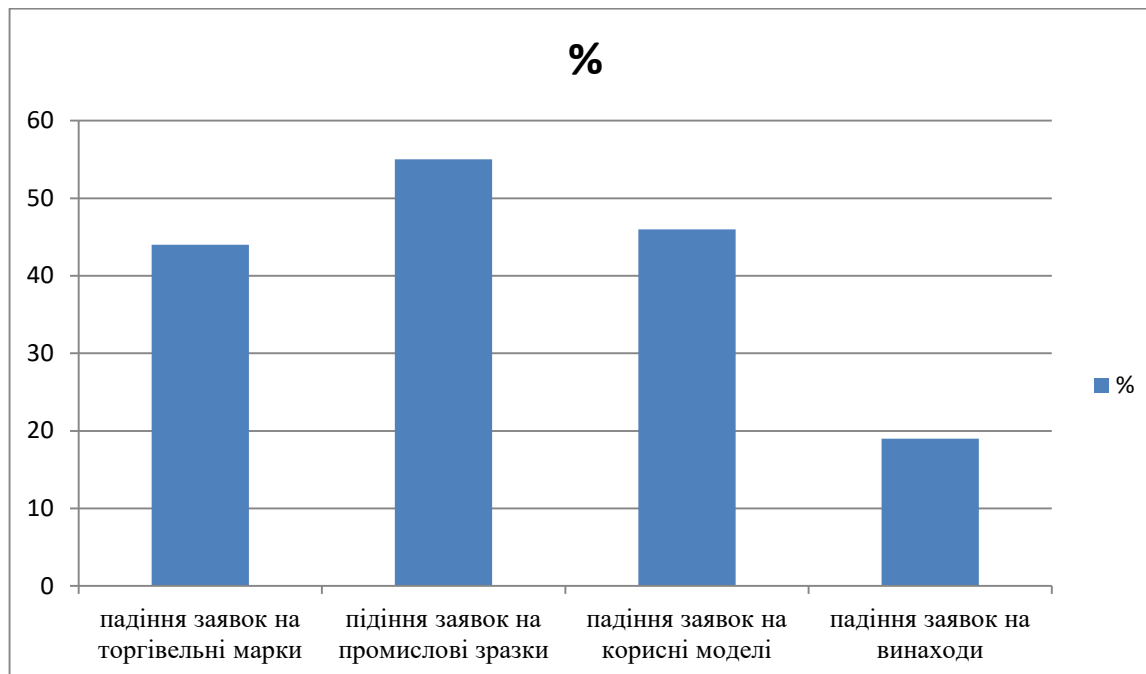

Рис. 2.2 Динаміка заявок у сфері ІВ за 2021-2022 р.р.

Україна послідовно шукає дієві маршрути економічного відновлення, від чого безпосередньо залежатимуть динаміка інноваційної активності та ефективність правової охорони ІВ.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі що відбувся у січні 2023 р. під час дискусії «Україна: Що далі?» «наголосили, що найбільший інвестиційний потенціал Україна вбачає у цифровізації економіки, відновленні та розвитку переробної ланки агросектору, модернізації металургії й ВПК, а також у розбудові френдшорингу для партнерів із країн ЄС. Щоб залучати капітал у пріоритетні проекти, Мінекономіки співпрацює з MIGA та національними експортно-кредитними агентствами й інституціями зокрема UKEF, DFC та іншими партнерами створюючи умови для страхування інвестицій в умовах воєнних викликів на території України» [48].

Війна зумовила масштабну міграцію науковців за межі країни, різке зменшення обсягів фінансування досліджень і зупинку багатьох міжнародних наукових ініціатив. Сукупно це послабило науковий потенціал держави та

ускладнило ефективне управління сферою ІВ.

Згідно даних наведених у жовтневому звіті МВФ понад 7 мільйонів українців близько п'ятої частини населення виїхали з країни або стали внутрішньо переміщеними. «Це суттєво навантажує систему соціального захисту та формує серйозні виклики для ринку праці. Масштабна міграція й мобілізація змінили чисельність і структуру робочої сили, ускладнивши адаптацію економіки до нових умов» [77].

За перші шість місяців повномасштабної війни навантаження на одну вакансію зросло вдвічі із шести до дванадцяти зареєстрованих безробітних, а рівень безробіття, за оцінками, піднявся до 40%. Паралельно суттєво просіла реальна заробітна плата, що вдарило по добробуту домогосподарств. Втім, «станом на березень 2023 року намітилися позитивні зміни: до резерву робочої сили повернулося близько 600 тис. громадян» [3].

У відповідь на відтік науковців за кордон що спричинено переважно воєнним станом міністр освіти і науки Оксен Лісовий анонсував зміну у підтримці досліджень зокрема у питаннях інвестицій та фінансів у 2024 році. Ключова новація це понад 20% приросту видатків на українську науку в Держбюджеті-2024.

Виділені кошти скеровані на декілька перспективних напрямів, зокрема (рис. 2.3):

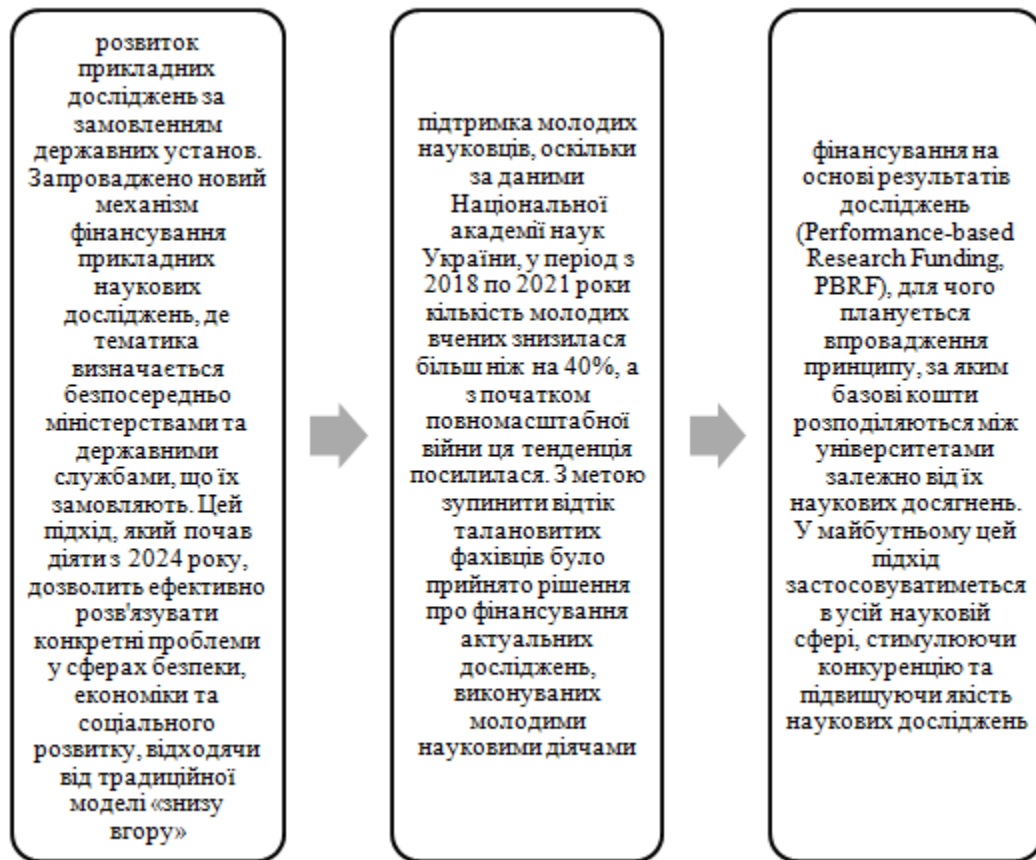

Рис. 2.3. Пріоритетні сфери для фінансування у Держбюджеті 2024 р.

На тлі триваючої війни, що завдає Україні значних втрат і породжує нові виклики, особливої ваги набувають законодавчі кроки на підтримку вразливих груп. На початку 2023 року Верховною Радою ухвалено Закон «Про приєднання до Марракеського договору», який розширює доступ осіб із порушеннями зору та іншими обмеженнями до друкованих матеріалів. В умовах, коли війна збільшує кількість людей з інвалідністю серед військових і цивільних це рішення є вкрай своєчасним. Розширення шляхів доступу до інформації й освіти для цієї категорії громадян це не тільки вимога соціальної справедливості, а й ключовий інструмент їхньої реабілітації та повноцінного включення в суспільне життя.

На початку 2023 р. було внесено зміни у Закон України «Про авторське право і суміжні права», які наближають національні норми до

європейських стандартів як важливий крок на шляху інтеграції до ЄС. Реформа посилює інструменти охорони авторських прав і підтримує розвиток культурного та креативного секторів, здатних стати одним із драйверів повоєнного відновлення. На виконання дорученням Міністерства економіки Український інститут ІВ (Укрпатент), підготував низку законопроектів; нині вони проходять погодження й мають забезпечити практичне втілення нових норм законодавства.

Успішне втілення цих ініціатив дасть змогу Україні не лише підтримати людей з особливими потребами, а й вибудувати інклюзивну правову та культурну систему, чутливу до викликів воєнного стану. Війна істотно позначилася на науці та системі управління інтелектуальною власністю, спричинивши значні втрати інфраструктури й людського капіталу. Водночас уряд активно рухається до відновлення та розвитку: впроваджує нормативні реформи й нарощує фінансування наукової сфери.

Підтримка молодих дослідників, запуск сучасних інструментів фінансування науки та узгодження норм із європейським правом ключові складові стратегії відновлення. Подальший прогрес у цій сфері залежить від якісного втілення зазначених кроків і поглиблення міжнародної кооперації. Пріоритетом має бути стійкість наукової системи та ефективне управління ІВ що пришвидшить економічне відновлення та зближить Україну з європейським науковим простором.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Напрями вдосконалення державної політики у сфері інтелектуальної власності

Ефективна державна політика у сфері ІВ є ключовою передумовою запуску інновацій та зміцнення міжнародної конкурентоспроможності країни. В умовах воєнного стану в Україні особливого значення набувають кроки з модернізації цієї сфери, адже саме вони здатні стати потужним імпульсом для економічного відновлення й загальносуспільного прогресу.

Ефективне залучення результатів інтелектуальної праці до інноваційного розвитку потребує цілісної підтримки, надійних механізмів охорони та цілеспрямованої розбудови з боку держави. Саме держава може взяти на себе ті ризики й обов'язки, яких не покривають ринкові інструменти, виступивши ключовим каталізатором технологічних змін і творення нових економічних можливостей.

Щоб пришвидшити становлення України як інноваційної країни, на рівні державної політики слід реалізувати комплекс першочергових кроків. Передусім ідеться про доведення до завершення судової, податкової та митної реформ із подальшим дієвим наглядом за їх упровадженням. Такий пакет змін зменшить корупційні ризики, утвердить верховенство права, підвищить якість адміністрування й сформує сприятливі умови для економічного зростання. У підсумку це створить передбачуване середовище, в якому український бізнес і зовнішні інвестори зможуть безпечно спрямовувати капітал у високотехнологічні та інноваційні проєкти.

По-друге, першочергового значення набуває оновлення законодавства та дієвих механізмів захисту прав у сфері ІВ. Йдеться насамперед про подальше вдосконалення чинної нормативної бази й рух до її кодифікації: повної (як у Франції та Португалії, де діють Кодекси ІВ) або часткової (через спеціальні закони за окремими об'єктами ІВ, як у Німеччині). Українська нормативно-правова база потребує адаптації до нових викликів, а гармонізація з європейськими та міжнародними стандартами є критично важливою на тлі євроінтеграції. Комплексний перегляд і модернізація норм з урахуванням сучасних трендів не лише посилять охорону прав ІВ, а й стануть каталізатором інноваційної активності.

Паралельно з кодифікацією на загальнодержавному рівні варто посилити інструменти захисту прав ІВ. Ефективним кроком може стати створення спеціалізованих судів або окремих підрозділів у межах судової системи, що розглядатимуть спори з ІВ. Додатково, системне підвищення кваліфікації суддів і правоохоронців у цій тематиці забезпечить швидше та якісніше вирішення конфліктів і сприятиме зменшенню рівня піратства й контрафакту.

Варто запровадити чіткі правові запобіжники проти недобросовісної реєстрації патентів і дієві процедури їх оперативного оскарження на захист добросовісних виробників. Такі норми мають унеможливлювати привласнення об'єктів інтелектуальної власності та протидіяти патентному тролінгу, забезпечуючи справедливе й прозоре правозастосування у сфері ІВ.

В Україні традиційно більше видається патентів на корисні моделі, ніж на винаходи. Причина спрощена й дешевша процедура для корисної моделі. Натомість одержання патенту на винахід — довший і витратніший процес, що передбачає ретельну перевірку новизни, винахідницького рівня та придатності до практичного використання. Втім, навіть за тривалих строків експертиза не завжди забезпечує повноцінну перевірку. Через це чимало патентовласників змушені звертатися до суду у справах про привласнення

їхніх розробок. «Така ситуація одночасно вказує на прогалини експертизи, яку здійснює УКРНОІВІ, і на недобросовісні спроби реєструвати вже існуючі об'єкти» [17].

Важливо також посилити захист від недобросовісних реєстрацій торговельних марок. Нинішній Закон про охорону прав на знаки для товарів і послуг фактично не дає інструменту для визнання таких реєстрацій недійсними: власники чинних марок не отримують сповіщень про подані заявки, що конфліктують із їхніми позначеннями. Додатково, «після завершення експертизи в Укрпатенті немає чітко визначеного строку для подання заперечення проти спірної заявки» [18].

Посилення заборонних норм щодо онлайн-піратства та обігу фальсифікованої продукції є критично важливим для зміцнення довіри міжнародних партнерів до українського ринку. З огляду на транзитне розташування між Європою та Азією, Україна нерідко стає коридором для постачання підробок до ЄС, що негативно впливає на її репутацію. Відтак комплексне оновлення законодавства й посилення інструментів охорони прав ІВ є необхідною передумовою інноваційного розвитку та глибшої інтеграції у світову економіку. Ефективне подолання цих викликів покращить інвестиційний клімат, підтримає високотехнологічні сектори та укріпить міжнародні позиції України.

Серед дієвих шляхів модернізації державної політики в сфері інтелектуальної діяльності варто виокремити інноваційний підхід: активізувати інновації через результативне використання об'єктів ІВ. Їх практичне впровадження та комерціалізація формують стійкі конкурентні переваги й задають випереджальні траєкторії розвитку в ринкових умовах. Відтак ІВ постає як стратегічний актив, що відчутно впливає на економічну динаміку держави.

Попри відчутний науковий потенціал і чимало перспективних розробок, Україна й надалі здебільшого експортує сировину, напівфабрикати

та дешеву робочу силу. Така диспропорція, попри наявність багатьох інноваційних проєктів і ідей, вказує на системні хиби у функціонуванні державної моделі охорони та комерціалізації ІВ. «Нормативна база в цій царині ще не відповідає найкращим європейським практикам, хоча поступова гармонізація триває завдячуючи міжнародним угодам і положенням Угоди про асоціацію з ЄС» [17].

Крім того, економічні можливості державного бюджету в Україні є порівняно обмеженими. Наявні асигнування не покривають потреб навіть у базових, життєво важливих сферах, що зумовлює хронічне недофінансування науки та винахідництва менше 1% ВВП. Щоб частково розв'язати проблему, доцільно зосередити державну підтримку на пріоритетних напрямках, які не вимагають великих капіталовкладень. Наразі у законодавстві вже визначено стратегічні напрями розвитку науки й техніки.

«До 2020 року пріоритети охоплювали: фундаментальні дослідження з найважливіших питань науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного та людського розвитку для забезпечення глобальної конкурентоспроможності України та сталого поступу; розбудову інформаційно-комунікаційних технологій; модернізацію енергетики й підвищення енергоефективності; ощадливе й раціональне використання природних ресурсів; життєві науки та впровадження інноваційних технологій для профілактики й лікування найпоширеніших хвороб; а також створення нових матеріалів і речовин» [45].

Водночас наявні пріоритети сформульовані надто загально, через що під них формально підпадає майже будь-який винахід. Потрібна точніша дефініція стратегічних напрямів розвитку науки й техніки в Україні. Насамперед доцільно концентрувати зусилля на розробках для виробничих галузей, здатних забезпечити швидке повернення інвестицій порівняно з іншими проєктами. Такий фокус дасть змогу оперативно нарощувати фінансовий ресурс держави для подальших ініціатив, адже швидка окупність

інвестицій збільшуватиме обсяг коштів, доступних для підтримки ширшого спектру науково-технологічних проєктів.

Інноваційна екосистема України здебільшого вибудовується навколо державного наукового сектору. Частка бізнесу, що провадить НДР, залишається низькою: дослідженнями й розробками займаються лише близько 17% підприємств проти приблизно 49% у країнах Європи. Обсяги витрат на науку мають стійку тенденцію до скорочення, а наявні інвестиції бізнес переважно спрямовує на закупівлю машинобудівного обладнання та програмного забезпечення. «Водночас вагома частина ресурсів для інновацій надходить із держбюджету через МОН України, яке фінансує дослідницькі проєкти в ЗВО та установах НАН України» [17].

Водночас серйозним викликом лишається те, що напрацювання науковців і ентузіастів рідко доходять до комерціалізації та серійного виробництва в Україні. «Хоч це ключова передумова інноваційної економіки, більшість винахідників намагаються втілювати власні ідеї за кордоном, де шанси на прибуток і професійне визнання значно вищі» [17].

Відтак одним із найперспективніших векторів модернізації державної політики у сфері ІВ є розбудова та підтримка інноваційних хабів. Осередки на кшталт київського UNIT.City виконують роль прискорювачів технологічних змін, поєднуючи науку, підприємництво й інвестиції в єдиному просторі. Вони не лише забезпечують стартапи та інноваційні ініціативи необхідною інфраструктурою, а й слугують майданчиками для обміну знаннями та практиками, формуючи повноцінну інноваційну екосистему.

«Паралельно фіксується зростання кількості об'єктів ІВ, які проходять комерціалізацію, формуючи нові потоки доходів» [30]. У логіці інноваційної економіки комерціалізація та трансфер технологій є базовими ланками створення доданої вартості. Інноваційні хаби слугують своєрідним «мостом» між науковими результатами та підприємницькою практикою, забезпечуючи

швидке втілення передових розробок у виробничі цикли. Концентрація інфраструктури, експертизи й капіталу дає таким осередкам змогу істотно прискорювати шлях від ідеї до ринку, трансформуючи напрацювання у життєздатні продукти та послуги. У підсумку інноваційні хаби не лише каталізують технологічний розвиток, а й підживлюють економічне зростання та підвищують міжнародну конкурентоспроможність держави.

Проблематика визначення права власності на результати інтелектуальної діяльності, створені в екосистемі інноваційних хабів, потребує окремого врегулювання. Доцільним видається запровадження моделей спільного володіння між державою, розробниками та інвесторами. Такий механізм забезпечить пропорційний розподіл доходів від комерціалізації та слугуватиме додатковим стимулом для подальших розробок. Водночас держава має встановити чіткі й прозорі правила щодо відчуження та передачі прав ІВ, аби полегшити ефективний трансфер технологій із наукової сфери у промислове виробництво.

Отже, щоб активізувати комерціалізацію результатів інтелектуальної діяльності в Україні, слід сформувати для винахідників комфортне внутрішнє середовище. Йдеться про розбудову мережі інноваційних хабів, упровадження моделей спільного володіння правами та запровадження прозорих процедур їх передачі. За наявності таких інструментів наукові доробки й винаходи українських фахівців зможуть перетворитися на драйвер зростання національної економіки та посилення її конкурентних позицій на світових ринках.

Не менш важливий і вимір міжнародної кооперації. Просування українських інноваційних хабів у глобальні мережі розширює доступ до іноземних партнерів, передових технологій і нових ринків збуту. Держава може підсилити цей процес через укладення міжнародних угод, участь у програмах ЄС та інших організацій. У добу глобалізації та інновацій відкритість і готовність до транскордонної співпраці стають необхідною

умовою успіху.

«У світі наявні численні переконливі кейси розбудови інноваційної інфраструктури, які демонструють, як цей підхід прискорює науково-технічний прогрес. Класичним прикладом є Кремнієва долина (Silicon Valley) у США — північнокаліфорнійський кластер, що перетворився на глобальний осередок high-tech завдяки щільній взаємодії провідних університетів, дослідницьких центрів, технологічного бізнесу та венчурного капіталу. Партнерства між академічним середовищем (зокрема Стенфордом і Університетом Каліфорнії в Берклі) та приватним сектором сформували екосистему, яка системно генерує нові технології й ефективно переводить їх у комерційні рішення» [16].

Вирішальним каталізатором стали венчурні фонди, які підживлювали капіталом найперспективніші стартапи, а також гнучке регуляторне середовище, що заохочувало підприємництво та новаторство. Водночас Південна Корея пропонує іншу успішну модель — технополіс Теджон (Daedeok Innopolis). Це науково-інноваційне середовище акумулює понад два десятки державних дослідницьких інститутів, близько 400 R&D-центрів і приблизно 1 500 high-tech компаній, концентруючи розвиток електроніки, біо-, IT- та нанотехнологій. «Держава системно інвестує в інфраструктуру, освіту й науку, послідовно реалізуючи стратегію економіки знань» [45]. Завдяки платформі взаємодії університетів, промисловості та органів влади Daedeok Innopolis прискорює комерціалізацію розробок і підсилює міжнародну конкурентоспроможність країни.

Державна політика, зорієнтована на підтримку інноваційних хабів, має охоплювати запуск цільових фінансових програм, формування сприятливого інвестиційного правового поля та розбудову R&D-інфраструктури. Не менш важливо гарантувати прозорі й дієві адміністративні процедури — від реєстрації об'єктів ІВ до отримання дозволів на їх використання. Важливо щоб адміністрування не

перетворювалось на бар'єр для інновацій.

Високоякісна освіта та безперервне вдосконалення фахівців у сфері ІВ і кібербезпеки є базовою передумовою удосконалення цих сфер в Україні. Результативне управління ІВ потребує не лише ґрунтовної правничої підготовки, а й опанування технічних і економічних аспектів, пов'язаних зі створенням інновацій, їх правовою охороною та подальшою комерціалізацією.

В той же час попри прогрес у цифровізації, відчувається дефіцит компетенцій і практичного досвіду з правової охорони об'єктів ІВ та комерціалізації технологій серед українських розробників і науковців. Значна частина винахідників і дослідників не має інструментарію для належного захисту результатів праці й їхнього успішного виходу на ринок. Це обертається втраченими доходами, складнощами із залученням інвестицій і загальмованим темпом інноваційного розвитку держави.

Доцільно забезпечити цілеспрямовану просвіту через спеціалізовані тренінги, семінари та конференції. Запуск профільних освітніх програм у закладах вищої освіти сприятиме формуванню потужного кадрового резерву у сферах ІВ та кібербезпеки. Приміром, створення кафедр чи спеціальних магістерських програм з ІВ, за зразком провідних світових ЗВО, дасть змогу студентам опанувати захист прав, управління інтелектуальними активами та ефективні стратегії їх комерціалізації.

Вважаємо що саме держава має виступати рушієм розвитку освіти у сфері ІВ: запроваджувати фахові освітні програми у ЗВО, формувати стандарти підготовки, підтримувати наукові дослідження та забезпечувати грантове фінансування проєктів підвищення кваліфікації профільних спеціалістів. Системна освіта й безперервний професійний розвиток кадрів посилюватимуть спроможність до належного захисту та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, що, у свою чергу, активізуватиме інновації, пришвидшуватиме економічне зростання та підвищуватиме

конкурентоспроможність України на світових ринках.

Поширення знань серед підприємців, науковців і широкої публіки про цінність правової охорони інтелектуальної власності формує культуру поваги до ІВ. Цьому сприятимуть цільові інформаційні кампанії, освітні ініціативи та партнерства з медіа, що допоможуть зміцнити позитивне ставлення до дотримання інтелектуальних прав. «Не менш важливо розвивати міжнародну кооперацію й обміни: взаємодія з ВОІВ, Європейським патентним відомством та іншими структурами відкриває доступ до найкращих практик у сфері ІВ» [76]. Участь українських фахівців у спільних проєктах і програмах підготовки підвищує їхню кваліфікацію та інтегрує національну інтелектуальну екосистему у глобальний простір.

Доцільним кроком є запровадження сертифікаційних програм для фахівців з ІВ та кібербезпеки. Це дозволить закріпити високі стандарти професійної компетентності й гарантувати належну якість послуг у галузі. Такі програми можуть охоплювати модулі з патентного й авторського права, управління інтелектуальними активами, кіберзахисту та комерціалізації технологій. На цій основі доцільно формувати міждисциплінарні траєкторії, що поєднують технічні, правові та бізнесові компоненти ІВ. Вони допоможуть фахівцям краще бачити зв'язки між бізнесом, державою та науковим сектором і ефективніше переводити інновації у практичні рішення.

В епоху стрімкого ІТ-прогресу та глобалізації економіки кібербезпека стає невід'ємним елементом охорони ІВ. Фахівці мають володіти сучасними підходами до захисту даних, управління ризиками й протидії кіберзагрозам. Інтеграція курсів з кібербезпеки в освітні програми з ІВ дасть змогу готувати експертів, які спроможні створити захисну систему інтелектуальних активів.

Одним із пріоритетів для державних органів і профільних інституцій є вибудова системної політики роботи з кадрами. В умовах постійних викликів вимушених міграцій, мобілізації та, на жаль, непоправних втрат необхідні безперервне оновлення й оптимізація персоналу. Це означає не лише

створення умов для утримання наявних фахівців, а й удосконалення інструментів пошуку та залучення нових фахівців, здатних органічно інтегруватися у внутрішні процеси державних органів.

Паралельно критичного значення набуває підвищення кваліфікації вже наявного персоналу. Динамічна зміна пріоритетів, вимог до компетентностей і сценаріїв розвитку зумовлює потребу в оперативному оновленні знань і навичок. Відтак держава має розгортати програми професійного зростання — навчально-методичні семінари, курси та тренінги здатні швидко реагувати на зовнішні й внутрішні зрушення. Інвестиції в людський капітал не лише стабілізують роботу державних інституцій, а й формують підґрунтя їхньої довгострокової результативності та конкурентоспроможності в умовах складних і непередбачуваних часів.

Починаючи з 2017 року в Україні фактично зупинено процедуру атестації патентних повірених, що негативно відбилося на рівні професійної підготовки фахівців у цій галузі. Питання комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності та підтримки інновацій тривалий час залишалися поза пріоритетом державної політики. «Оновлення технологічної інфраструктури, критично важливої для якісної експертизи й стабільного функціонування державних реєстрів, здійснювалося недостатніми темпами та обсягами, не відповідаючи потребам сфери ІВ» [56]. У цих умовах УКРНОІВІ змушений одночасно виконувати делеговані повноваження й статутні функції, формувати стратегічні цілі розвитку та, водночас, надолужувати втрати попередніх років у побудові дієвої системи правової охорони ІВ (в межах компетенції НОІВ).

Важливою віхою сучасного розвитку сфери ІВ в Україні є цифровізація публічного адміністрування. Зокрема, впровадження електронних реєстраційних сервісів на кшталт СЕВ ЗЕС (Система електронної взаємодії – Заклад експертизи) істотно спрощує подання заявок на патенти, торговельні марки та об'єкти авторського права. Ця «інноваційна

платформа автоматизує повний цикл роботи з електронними документами, необхідними для набуття й підтримання чинності прав ІВ, і забезпечує ефективну онлайн-взаємодію між усіма учасниками процесу: заявниками, патентними повіреними, установами експертизи та іншими стейкхолдерами. Її застосування підвищує прозорість, точність і оперативність процедур у сфері ІВ, даючи змогу зменшити бюрократичні витрати та сконцентруватися на створенні інновацій» [50].

Перш за все, СЕВ ЗЕС переводить документообіг у повністю безпаперовий формат, мінімізуючи залежність від фізичних носіїв. Такий підхід одночасно екологічно виважений і економічно раціональний, адже зменшує витрати на друк, логістику та архівування. «Робота на платформі гарантує відповідність матеріалів актуальним нормам і правилам, що істотно скорочує ймовірність помилок і відхилень під час реєстраційних та експертних процедур» [50].

Однією з головних сильних сторін системи є збереження цілісності й конфіденційності даних. СЕВ ЗЕС мінімізує ризики спотворення чи втрати відомостей під час обміну, застосовуючи сучасні алгоритми шифрування та криптографічного захисту — це критично для обробки чутливих документів із комерційною таємницею або конфіденційною інформацією заявників. Додатково, «система забезпечує майже миттєву передачу матеріалів, скорочує строки розгляду заявок і дає змогу оперативно отримувати зворотний зв'язок серед усіх учасників процесу» [50].

Економічна результативність СЕВ ЗЕС полягає у зниженні витрат на ведення документообігу та мінімізації помилок, зумовлених людським чинником. «Завдяки автоматизованій обробці даних різко зростає продуктивність: прискорюються ключові стадії процедур і підвищується точність виконання» [50].

«Запуск СЕВ ЗЕС став стратегічним зрушенням у процесах цифровізації публічного управління у сфері ІВ зокрема, система підвищила

прозорість адміністративних процесів, зменшила корупційні ризики та забезпечила узгодженість із міжнародними стандартами» [50].

СЕВ ЗЕС уніфікує процедури з вимогами провідних міжнародних інституцій, зокрема Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), що спрощує співпрацю з закордонними стейкхолдерами та забезпечує українським розробникам належний захист прав за кордоном. Функціонування системи підживлює інноваційну динаміку, формуючи підґрунтя для розкриття інтелектуального потенціалу держави та зміцнення її позицій на світових ринках.

На нашу думку, цифрові інструменти можуть стати дієвим щитом від порушень прав ІВ. «Сучасні системи моніторингу здатні відстежувати неправомірне використання контенту в інтернеті та на платформах, застосовуючи алгоритми машинного навчання й ШІ для пошуку й аналізу великих масивів даних. Їх упровадження помітно підсилює результативність протидії порушенням прав ІВ» [39]. Використання ШІ відкриває новий рівень контролю за обігом ІВ і водночас підвищує ефективність адміністративних процедур.

Під «штучним інтелектом» у більшості випадків розуміють здатність обчислювальних систем виконувати завдання, що наслідують людське мислення. Цей термін фігурує в патентних заявках уже багато років, хоча історично лише поодинокі машини справді демонстрували щось, хоч віддалено схоже на інтелектуальну поведінку. «Нерідко «ШІ» в подібних заявках слугував радше маркетинговою вивіскою, покликаною підкреслити переваги певних алгоритмів чи процедур» [72].

Моделі машинного навчання (ML) підклас штучного інтелекту який належить до найпрогресивніших алгоритмічних підходів, що дають змогу комп'ютерам наслідувати людське мислення. Зазвичай їх «налаштовують» (тренують) на великих масивах навчальних даних, аби через аналіз прикладів опанувати конкретні завдання. Хоч сам термін «машинне навчання» відомий

ще з 1960-х (його вживав Артур Самуель), практична реалізація таких моделей тривалий час була обмеженою. Сучасні обчислювальні можливості дозволяють запускати ML-моделі навіть на споживчому «залізі». «Одним із найдинамічніших напрямів є глибинне навчання — використання штучних нейронних мереж, спроектованих за аналогією з роботою людського мозку. Попри високу ресурсомісткість, цей підхід забезпечує вражаючі результати. Показовий приклад — моделі на кшталт ChatGPT, що завдяки глибинному навчанню здатні генерувати правдоподібні відповіді на запитання» [72].

Штучний інтелект здатний істотно прискорювати як реєстраційні процедури, так і моніторинг порушень прав ІВ. На ринку з'являється дедалі більше SaaS-рішень, що вбудовують ШІ для автоматичного зіставлення нових патентних і торговельних заявок із наявними об'єктами, оперативно виявляючи потенційні збіги та ризики порушень. Серед прикладів — IPlytics, PatentSight, Markify тощо. Додатково, аналіз великих даних надає глибше бачення ринку та трендів у сфері ІВ: дає змогу відстежувати динаміку патентної активності в окремих галузях і своєчасно коригувати стратегії розвитку з урахуванням нових вимог і міжнародних тенденцій у країнах-партнерах.

Підсумовуючи, варто наголосити: синергія освіти, державного управління та інтелектуальної власності є визначальною передумовою інноваційного поступу України. Комплексний підхід від модернізації освітніх програм і активної регуляторно-фінансової підтримки держави до формування суспільної культури поваги до прав ІВ створює підґрунтя для досягнення стратегічних цілей розвитку країни.

3.2. Особливості реалізації державної політики інтелектуальною власністю у сфері безпеки та оборони

В умовах воєнного стану стратегічний вектор слід концентрувати на галузях, що одночасно підсилюють обороноздатність і створюють високу додану вартість. Серед інших варто звернути увагу на наступні:

- оборонно-промисловий комплекс (швидке масштабування БпЛА, боєприпасів, високоточних систем, R&D і експорт);
- переробна промисловість агросектора (перехід від сировини до глибокої переробки, продовольча безпека, біоенергетика);
- «зелена» металургія та критичні матеріали (декарбонізація, модернізація потужностей, матеріали для відбудови);
- цифрова економіка й індустрія 4.0 (GovTech, кібербезпека, ШІ/дані, friendshoring) [49].

Ключовим елементом успіху в цих галузях є локалізація критичних технологій, пришвидшені процедури ІВ, стимулювання державно-приватних R&D, експортна диверсифікація та кадрові програми для дефіцитних спеціальностей.

Вплив ІВ на інноваційний ландшафт особливо виразний у оборонній галузі. За роки незалежності Україна пройшла шість хвиль глибоких інституційних змін у керуванні ВПК та впровадженні військово-промислової інноваційної політики. Від стартового етапу — створення у 1991 р. Державного комітету з оборонної промисловості та машинобудування — до формування у 2010 р. державного концерну й одночасної передачі Міністерству економічного розвитку і торгівлі повноважень із формування та реалізації державної (зокрема інноваційної) політики для функціонування й розвитку ВПК та науково-технічного потенціалу у сфері озброєнь і військової техніки.

«Протягом останніх чотирьох років в Україні ухвалено низку нормативно-правових актів, покликаних розв'язати проблеми у сфері нацбезпеки й оборони; серед ключових документів Стратегія воєнної безпеки України» [47]. Нині драйверами створення інноваційної оборонної продукції

виступають як державні, так і приватні підприємства оборонпрому — від авіабудування, бронетанкового та двигунобудування до виробництва спеціальних засобів, високоточної зброї й боєприпасів, а також кораблебудування.

Показовим кейсом є ініціатива «Армія дронів» у межах UNITED24, завдяки якій підрозділи оборони отримують висококласні БпЛА, що одночасно підштовхує розвиток українських виробників. Станом на січень 2023 року, за сім місяців реалізації, на запити ЗСУ було законтрактовано майже 1 600 безпілотників на суму близько 3,3 млрд грн, частину з яких поставляють вітчизняні компанії. «Держава переходить до системного стимулювання вітчизняного виробництва БпЛА, бачачи в ньому значний потенціал; Міністерство економіки вибудовує довгострокові механізми підтримки галузі» [13].

«Така ініціатива щодо розширення виробництва та асортименту БпЛА отримала продовження і в наступні роки. Так у вересні 2025 року на спільній зустрічі Президента України В. Зеленського та Міністра оборони Великобританії Джона Гілі була досягнута спільна домовленість про виробництво дронів за технологією якої немає у них (в Україні) та передачу їх для подальшого тестування в умовах війни. Таким чином така співпраця є прикладом того як дві країни Великобританія та Україна будуть спільно володіти інтелектуальною власністю на розробку в рамках першої у своєму роді угоди, яка також дасть змогу розгортання таких дронів в країнах НАТО» [58].

Системна інноваційна розбалансованість яка проявляється у постійних змінах підходів до управління новачками на підприємствах ОПК — фактично зірвала формування узгодженої зі загальнодержавною військово-промисловою політикою стратегії інноваційного розвитку та ускладнила фокусування фінансових і людських ресурсів на ключових пріоритетах. Аналіз динаміки інноваційної активності підприємств ВПК,

їхнього фінансового стану, рівня інтелектуального капіталу й ступеня зношеності основних фондів засвідчує низьку результативність державного управління та потребу в корекції траєкторії розвитку галузі. Оптимізація можлива через запровадження вертикально інтегрованих виробничих конфігурацій, інституціювання незалежного нагляду за діяльністю державних підприємств (зокрема в інноваційній площині) і перегляд ролі та частки державного сектора.

Повномасштабна війна постійно збільшує запити сил оборони, які державний сектор самотужки не спроможний повністю закрити. Гнучкіші управлінські процедури та готовність вкладати кошти в оборонні інновації підсилили роль приватного сегмента ОПК. Через жорсткі зовнішні обмеження на імпорт озброєнь і технологій модернізація Збройних Сил та інших формувань відбувається здебільшого силами українських державних і приватних підприємств на базі власних виробничих можливостей і власних інноваційних рішень щодо нової або модернізованої військової техніки.

В умовах сьогодення підвищення обороноздатності держави неможливо уявити без системного розв'язання питань управління ІВ, насамперед у площині національної безпеки. Ключовою перешкодою лишається невизначеність державної ролі щодо об'єктів ІВ, особливо тих, що мають або можуть мати безпекове значення.

Національний механізм охорони прав інтелектуальної власності в Україні є ключовим інструментом зміцнення обороноздатності, адже забезпечує юридичний захист наукових, технічних і технологічних розробок у сфері безпеки та оборони. У цьому вимірі визначальна роль належить інноваціям: саме вони лежать в основі індустріалізації, яка сприяє диверсифікації економіки та подоланню її структурних вразливостей. «Промисловість, насамперед оборонно-промисловий комплекс виступає каталізатором новацій, підвищення продуктивності та розширення експортних можливостей. Вирішальне місце в цій логіці посідає ІВ як

сукупність прав на результати інтелектуальної і творчої діяльності, що виникають унаслідок їх створення за умови відповідності вимогам законодавства» [8].

Щоб державна політика інтелектуальної власності в секторі нацбезпеки й оборони була дієвою, слід на рівні закону: 1) окреслити перелік об'єктів ІВ, що належать до оборонно-безпекової сфери; 2) визначити уповноважений орган, відповідальний за віднесення конкретних результатів ІВ до такої категорії; 3) встановити правила набуття та здійснення права власності на ці об'єкти; 4) закріпити державний орган, який від імені України реалізуватиме права власника щодо об'єктів, що мають перебувати у державній власності; 5) прописати процедурний механізм застосування конституційних положень про примусове відчуження об'єктів ІВ у визначених законом випадках.

Рівень військової безпеки прямо корелює з тим, наскільки ЗСУ забезпечені сучасними зразками озброєння та військової техніки, створеними на базі об'єктів права ІВ. Саме у військово-технічній сфері формуються розробки, віднесені до кола національної безпеки й оборони, тож держава має гарантувати їхній правовий захист від будь-якого неправомірного використання. «Належна охорона прав ІВ не лише підсилює конкурентоспроможність вітчизняного ОПК і мінімізує ризики претензій під час серійного виробництва для внутрішніх потреб та експорту, а й безпосередньо впливає на обороноздатність держави. Це, у свою чергу, зумовлює потребу в ефективних механізмах захисту ІВ у власному виробництві й у процесах військово-технічної співпраці» [21].

«ІВ є системоутворювальним чинником зміцнення обороноздатності: вона враховується вже на етапі формування оборонної політики й проявляється у двох вимірах через стимулювання розвитку національної економіки та ОПК, а також безпосередньо через створення й постачання озброєння та військової техніки для ЗСУ» [22].

Для Збройних Сил України розроблення й впровадження сучасних зразків озброєння та військової техніки мають спиратися на найсвіжіші науково-технічні досягнення. Це зумовлює потребу підвищувати якість і результативність використання інтелектуального потенціалу на всіх етапах створення й модернізації ОВТ. «Рівень переоснащення армії новітніми системами безпосередньо залежить від спроможності оборонно-промислового комплексу інтегрувати передові технології та забезпечувати високий науково-технічний стандарт, новизну, патентоспроможність і патентну чистоту зразків озброєння та техніки» [21].

Досвід Республіки Корея в експорті озброєнь та розбудові оборонної індустрії демонструє, як поєднання ефективного державного менеджменту, цільових інвестицій в інновації та чіткої системи охорони ІВ здатне перетворити країну на світового гравця в оборонних технологіях. Сьогодні Південна Корея входить до топ-10 експортерів озброєння (рис. 3.2), хоча кілька десятиліть тому її ОПК лише формувався. Подібну траєкторію може реалізувати й Україна, адже має потужний науково-технічний потенціал і стали школу інноваційних оборонних розробок.

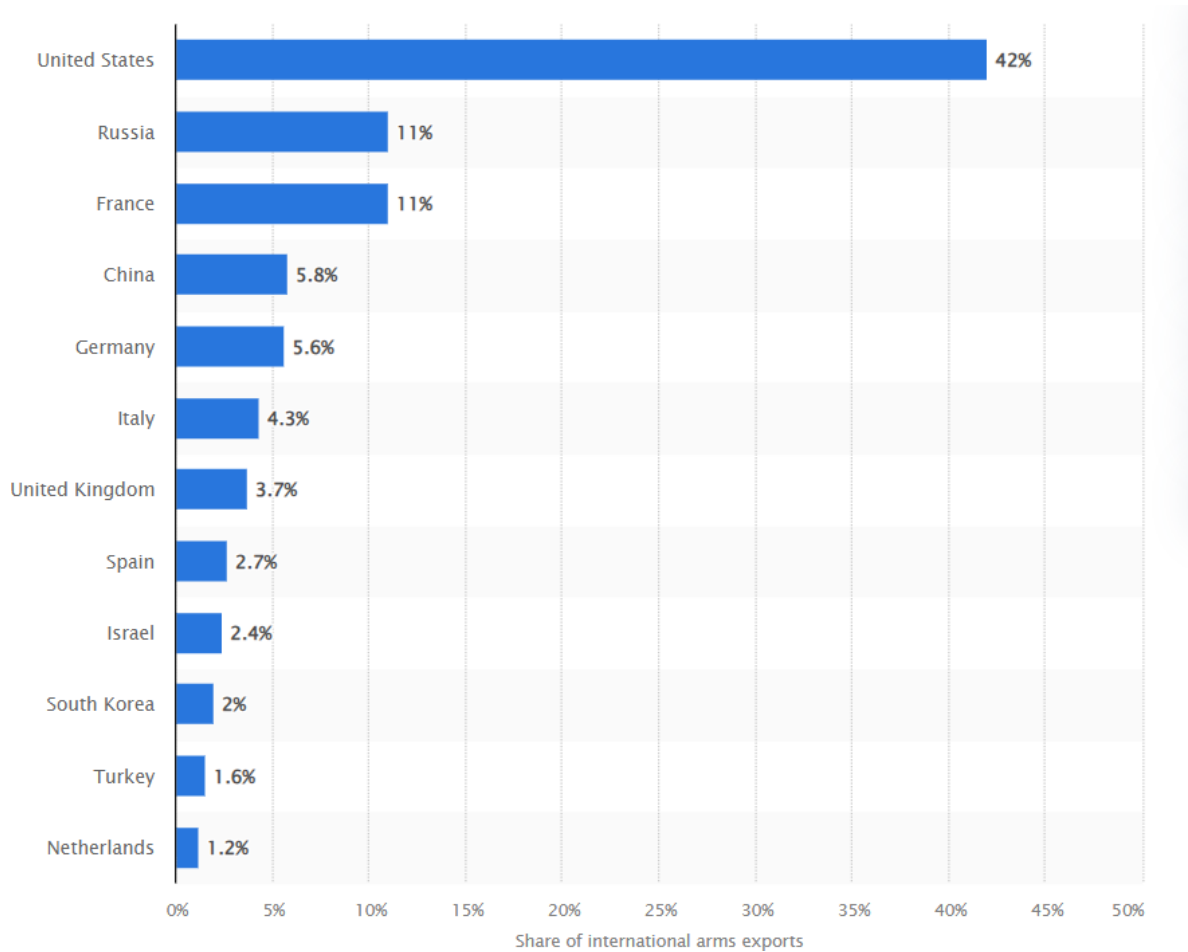

Рис. 3.2. Динаміка експорту оборонної продукції у 2023 р. [55].

«Вирішальний прорив Південної Кореї забезпечили низка інноваційних кроків, упроваджених на основі Національного закону про сприяння інноваціям у сфері оборонної науки й технологій (National Defense Science and Technology Innovation Promotion Act), що набув чинності у квітні 2021 року» [73]. Документ сформував правові засади для активізації приватних інвестицій у R&D оборонного призначення, запропонувавши зрозумілі стимули та інструменти зниження ризиків для бізнесу.

Насамперед, закон суттєво розширив права приватного сектору на результати інтелектуальної діяльності, створені у співпраці з державою. Якщо раніше права здебільшого належав виключно уряду, то нині компанії можуть отримувати спільну ІВ-частку за умови власних інвестицій чи взятих зобов'язань у розробці. Це підштовхує бізнес вкладати більше в ризикові, але

високопотенційні напрями від озброєнь нового покоління до оборонних рішень на базі ІІІ.

Другим важливим кроком стало запровадження адміністративних контрактів для оборонних проєктів у сфері НДДКР. Вони передбачають звільнення приватних компаній від відповідальності за негативний результат за умови добросовісного виконання робіт. Таке розв'язання істотно зменшило бізнес-ризик і стимулювало ширше залучення підприємств до створення передових оборонних технологій.

Третім кроком успіху стала глибока взаємодія науки й виробництва через спільні R&D-проєкти, що охоплюють як фундаментальні, так і прикладні дослідження. Ухвалені норми відкрили приватному бізнесу вхід у сфери, які раніше залишалися виключно під державним контролем, та розширили рамки відповідальності компаній, що працюють над критично важливими технологіями — від автономних систем озброєння до новітніх матеріалів для ВПК. Така кооперація дала індустрії прямий доступ до найсвіжіших наукових напрацювань і пришвидшила шлях «ідея → прототип → готовий продукт». Водночас наукові установи отримали додаткові ресурси й чіткі стимули фокусуватися на практикоорієнтованих напрямках, тісніше пов'язуючи академічні дослідження з реальними потребами промисловості.

Отже, поєднання дієвого правового захисту ІВ, стимулів для вкладень у високоризикові R&D та зрозумілих правил державно-приватної взаємодії стало фундаментом корейського прориву в оборонній індустрії. Україна може адаптувати цей підхід, вибудувавши подібну екосистему підтримки інновацій у військовій сфері й формування стратегічного експорту. Для цього доцільно запровадити прозорі моделі співпраці з бізнесом із чітко визначеними процедурами охорони інтелектуальних прав і справедливим розподілом ризиків між сторонами. Упровадження такої рамки не лише посилить обороноздатність держави, а й підвищить інвестиційну привабливість України для глобальних інвесторів і технологічних лідерів.

На підставі здійсненого дослідження щодо особливостей реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності в період воєнного стану зроблено узагальнення, а також сформульовано низку положень та пропозицій.

1. Проаналізовано теоретичні основи державної політики у сфері інтелектуальної власності що дало змогу впорядкувати її ключові характеристики та структуру. Таке систематизація чітко окреслила базові дефініції, термінологію й концептуальні рамки, що забезпечують теоретичну цілісність і логічну узгодженість подальших досліджень. У підсумку уніфіковано правила комунікації між органами управління, науковою спільнотою та практиками, що мінімізує ризики непорозумінь і підсилює результативне використання інтелектуальних ресурсів в умовах правового режиму воєнного стану.

Пропонуємо трактувати категорію «державна політика у сфері інтелектуальної власності» як багатовимірну концептуальну рамку, що інтегрує організаційні, правові, економічні та інформаційні інструменти публічної влади, які скеровані на прискорення інноваційного розвитку, захист прав суб'єктів творчості й формування сприятливих умов для використання інтелектуальних результатів задля сталого розвитку держави.

2. Розкрито правові основи державної політики у сфері інтелектуальної власності в Україні, які згідно з проведеним аналізом, залишаються неповними й містять низку суттєвих прогалин. Брак своєчасного оновлення нормативної бази стримує розвиток галузі: ускладнює реєстрацію прав та не дозволяє оперативно реагувати на динаміку інноваційного середовища. Ситуація вимагає модернізації законодавства, впровадження цифрових інструментів управління та посилення інституційної спроможності. До пріоритетних кроків належать: гармонізація норм із європейськими та

міжнародними стандартами, завершення суміжних реформ (податкової, митної, судової), запровадження сучасних ІТ-рішень і вибудова цілісної вертикалі державної політики щодо управління інтелектуальною сферою. Усунення регуляторних і інституційних вад створить сприятливі умови для ефективної діяльності учасників відносин у сфері ІВ та стане підґрунтям підвищення конкурентоспроможності національної інноваційної економіки.

3. Проаналізовано світовий досвід реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності який демонструє стійкий рух до посилення її охорони на всіх рівнях, що підтверджується розширенням договірної бази та зростанням кола держав-учасниць. Встановлено що визначальною умовою успіху стає формування інноваційно орієнтованого мислення з опорою на національні пріоритети та переконаність у моральній й економічній цінності інтелектуальної праці.

Досвід провідних країн свідчить про ефективність та забезпечує щільний зв'язок політики у сфері інтелектуальної власності із державною науково-технічною політикою, що спирається на три складові: 1) чітке визначення пріоритетів науково-технологічного розвитку; 2) фінансове й ресурсне забезпечення створення технологій та їх комерціалізації; 3) розбудову інфраструктури та професійного менеджменту. У такій моделі держава насамперед регулює охорону прав та введення об'єктів інтелектуальної власності у господарський обіг, а також гарантує захист законних інтересів авторів, організацій, інвесторів і самої держави.

У процесі імплементації досліджуваного досвіду в Україні маємо зважати на національну регуляторну специфіку, історичні обставини та поточний економічний стан. Водночас його адаптація здатна підвищити результативність державної політики у сфері інтелектуальної власності, активізувати інноваційну діяльність, запровадити дієві механізми правового захисту й посилити інституційну спроможність як складову стратегії

повоєнного відновлення та інструмент піднесення позицій України у ⁷⁵ глобальному інноваційному просторі.

4. Проаналізовано вітчизняну практику державної політики у сфері інтелектуальної власності, яка попри окремі здобутки, функціонує в умовах воєнного стану під тиском численних викликів, що істотно знижують її результативність. До кола найгостріших проблем, які вимагають послідовних і виважених дій органів публічної влади, належать: падіння інноваційної активності, відображене у міжнародних індексах; масштабні втрати наукової інфраструктури внаслідок бойових дій; ускладнення процедур охорони прав інтелектуальної власності через агресію РФ; недостатність правозахисних інструментів та відсутність цілісної системи моніторингу порушень; низькі показники комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності; інституційна несинхронність між ключовими стейкхолдерами (Мінекономіки, УКРНОІВІ, Державною митною службою); послаблення експертного потенціалу через відтік кадрів, мобілізацію та втрати персоналу; незадовільний технічний стан IT-інфраструктури і державних реєстрів; недостатнє формування культури поваги до прав інтелектуальної власності і слабка підтримка молодих вчених.

У контексті війни, що радикально змінила соціально-економічну конфігурацію країни та підвищила залежність розвитку від знань, технологій і інновацій, ці виклики набувають критичної ваги. Відтак необхідний інтегрований підхід, який одночасно розв'язуватиме проблемні питання та закладатиме основу для стійкого довгострокового зростання сфери інтелектуальної власності.

5. Запропоновано напрями вдосконалення державної політики у сфері інтелектуальної власності які стосуються:

– оновлення правової бази та інструментів захисту інтелектуальної власності для чого потрібно здійснити повну кодифікацію законодавства у сфері інтелектуальної власності (за зразком Франції та Португалії) або часткову кодифікацію за видами прав (як у Німеччині); забезпечити

адаптацію й гармонізацію національних норм із європейським та міжнародним правом у контексті євроінтеграції.

– поживлення інноваційної активності інтелектуальної власності: для чого потрібно розширити практики ефективного використання об'єктів інтелектуальної власності і прискорити створення та сталу підтримку інноваційних хабів як точок зростання.

– кадрової політики та освіти: що потребує розгорнути системну роботу з формуванням і утриманням кадрового потенціалу; забезпечити якісну підготовку та безперервне підвищення кваліфікації фахівців з інтелектуальної власності й кібербезпеки.

– цільове фінансування науки та винахідництва що потребує окреслити пріоритетні напрями підтримки, віддаючи перевагу галузям, що потребують відносно менших капіталовкладень і дають швидший ефект.

– цифрова трансформація сфери інтелектуальної власності: яка передбачає модернізувати електронні системи реєстрації прав, спростити подання заявок на патенти, знаки для товарів і послуг та авторські права; ширше застосовувати цифрові рішення (зокрема аналітику даних та ШІ) для запобігання й моніторингу порушень прав інтелектуальної власності.

6. Обґрунтовано пропозиції щодо реалізації державної політики інтелектуальної власності у сфері безпеки і оборони. Доведено, що системне оновлення механізмів реалізації прав інтелектуальної власності у ВПК забезпечить швидке імплементація передових технологій в оборонні спроможності, підвищить якість озброєнь і посилить стратегічний потенціал держави. Вирішального значення набуває вибудова чітких законодавчих інструментів, які безперечно окреслюватимуть коло суб'єктів, перелік об'єктів та процедурні правила охорони інтелектуальної власності у сфері оборони. Розширення державно-приватної та наукової кооперації, інвестування у НДДКР, стимулювання внутрішнього виробництва високотехнологічної продукції й належна патентна стратегія в цій галузі все

це разом має бути скеровано на зміцнення обороноздатності України. Такий курс не лише пришвидшує модернізацію ЗСУ і оборонно-промислового комплексу, а й формує підвалини для інтеграції країни у світові ланцюги постачання високотехнологічних товарів і послуг. ⁷⁷

Попри тривалі бойові дії, пошук моделей післявоєнного відновлення є невідкладним завданням з огляду на безпрецедентний масштаб руйнувань. У цьому контексті провідну роль має відіграти узгоджена державна політика в трикутнику «інновації — інтелектуальна власність — освіта», адже вона дає змогу повніше розкрити національний потенціал для побудови конкурентоспроможної, інноваційної держави, здатної гарантувати високі соціальні та економічні стандарти життя громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріяш В. І. Поняття інтелектуальної власності. Публічне управління та регіональний розвиток, (2022) (18), 994-1017. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/327/295>
2. Антонова Л. В., Івашова Л. М. Сутність прав інтелектуальної власності відповідно до положень Хартії основних прав Європейського Союзу. Public Administration and Regional Development . 2022. №18: С. 1018-1039 URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/328/296>
3. Бережна Т. 600 тисяч українців повернулися до роботи від початку війни. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3d24f88b-d781-4abb-b81d-ea0aa464f25e&title=DoRoboti>
4. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24.07.1971 р., змінений 2.10.1979 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051
5. Божко В. П., Машкіна А. С., Омельченко О. Л. Інтелектуальна власність науково-технічної продукції в умовах економіки знань. Часопис економічних реформ. 2020. № 4. С. 10–15.
6. Бородата К. В., Коваль І. Ф. Суб'єкти прав інтелектуальної власності. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. № 2 (12). С. 157–161.
7. Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в Україні: деякі питання публічного адміністрування. Часопис Київського університету права. 2013. № 3. С. 212– 216.
8. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки. Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності : ел. зб. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проект. Секція 6 (м. Київ, 18.03.2021 р.). Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. 158 с.

9. Васильєв О. Інтелектуальна власність: визначення, структура та роль у сучасних економічних умовах. Економіка і суспільство. 2016. № 6. С. 53–57.

10. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Деякі аспекти державного управління об'єктами інтелектуальної власності. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1420>

11. Вікулова А. О. Концептуальні засади управління інтелектуальною власністю у системі трансферу технологій: досвід Південної Кореї. Підприємництво та інновації. 2020. №11-1. С. 49–53.

12. Дергачова В. В., Пермінова С. О. Інтелектуальна власність : навч. посіб. Київ : НТУУ «КПІ», 2015. 414 с.

13. Держава стимулюватиме розвиток виробництва БПЛА в Україні на системній основі. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b11bedb4-50f2-4147-869e-0d7e62e1d&title=DerzhavaStimuliuvatime>

14. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 № 943-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text>

15. Димов О. М. Інтелектуальна власність в інноваційному розвитку України.Зрошуване землеробство. 2014. № 61. С. 151–155.

16. Довженко В. А., Войтенко А. Б., Кравець І. В. Державне управління в Україні: історія розвитку та особливості сучасної системи. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2021. № 1(13). С. 115–125.

17. Довженко В. А., Марченко Є. Л. Удосконалення державної системи управління інтелектуальною власністю як основи формування інноваційної моделі розвитку України. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2021. №5 (17). С. 139–151.

18. Європейський звіт щодо захисту прав інтелектуальної власності.
URL: <http://uaacp.org/2020/01/27/yevropejskyjzvit-shhodo-zahystu-prav-intelektualnoyivlasnosti/>

19. Ємельянов В. М. Слободянюк Д. С. Проблеми становлення державного управління інтелектуальною власністю в Україні. Публічне управління та регіональний розвиток, 02, 2018. С. 322-344. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/89/68> URL: DOI: <https://doi.org/10.26693/pard2018.02.322>

20. Жовтанецька О.О., Жовтанецький А.З. Інтелектуальна власність в умовах глобалізації. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 624. С. 221-226. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/872>

21. Зайківський О., Оністрат О. Роль інтелектуальної власності у забезпеченні обороноздатності держави. Ч. 1. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 4. С. 42–68.

22. Зайківський О., Оністрат О. Роль інтелектуальної власності у забезпеченні обороноздатності держави. Ч. 2. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 5. С. 19–33.

23. Івашова Л. М., Антонова Л. В., Івашов М.Ф. Інституційний механізм захисту прав інтелектуальної власності в умовах інтеграції України до ЄС. Публічне управління та митне адміністрування. 2022. № 4 (35). С. 40-49.

24. Інформація про реформу правової охорони та захисту інтелектуальної власності. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f68343c1-6637-4e6f-a381-68b3fcd01f42&title=InformatsiiaProReformuPravovaOkhoronaTaZakhistIntelektualnoiVlasnosti>

25. Конституція України: прийнята 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

26. Кузнякова Т. В. Державна політика у сфері інтелектуальної власності: історія становлення та міжнародний досвід. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2015. № 48-49. С. 80–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2015_48-49_12
27. Кузьменко О. М. Інтелектуальна власність як фактор економічного зростання. Водний транспорт. 2013. № 2. С. 93–99.
28. Лихолат А. О. Інтелектуальна власність: стан і перспективи її розвитку в Україні. Сторінки історії. 2014. № 37. С. 159–170.
29. Лук'яненко О., Лук'яненко Л. Інтелектуальна власність у глобальній парадигмі економічного розвитку. Ринок цінних паперів України. 2014. № 11-12. С. 45–53.
30. Наберухін В.А. Організаційно-економічний механізм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в аграрному секторі економіки України. Ефективна економіка. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4666>
31. Наука в Україні у 2024 році. URL: <https://nim.media/articles/nauka-v-ukrayini-u-2024-rotsi>
32. Новаченко Т. В., Дяченко Н. П., Демченко С. О. Модернізація механізмів державного управління у сфері інтелектуальної власності України в контексті глобалізаційних процесів розвитку. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 3. С. 118–124.
33. Орлов В. В. Формування концепції державного управління інтелектуальною власністю в Україні. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. №1 (3). С. 115–119.
34. Офіційний портал Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>
35. Офіційний портал Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/>

36. Паладій М. В. Характеристика та складові сфери інтелектуальної власності. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 14. С. 74–76.

37. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123

38. Пасемко Г. П., Беседіна Г. Є. Управління інтелектуальною власністю : навч. посіб. Харків : ХНАУ, 2020. 180 с.

39. Пащенко О. А., Коровяка Є. А., Хоменко В. Л., Калюжна Т. М. Використання штучного інтелекту у сфері освіти. Фінансово-економічні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в період становлення інноваційної економіки: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 10.11.2022 р.). Кривий Ріг : Криворізький національний університет, 2022. У 2 ч. Ч. 2. С. 619–622.

40. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

41. Про виконання повноважень державних інспекторів з питань інтелектуальної власності: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 27.03.2019 № 518. URL: [http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1e3f03a7-b768-451d-aca2-780eccc1b0dd&title=Nakaz Ministerstva Ekonomichnogo Rozvitku I Torgivli Ukraini Vid27-03-2019518 pro Vikonannia Povnovazhen Derzhavnikh Inspektoriv Z Pitan Intelektualnoi Vlasnosti](http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1e3f03a7-b768-451d-aca2-780eccc1b0dd&title=Nakaz%20Ministerstva%20Ekonomichnogo%20Rozvitku%20I%20Torgivli%20Ukraini%20Vid27-03-2019518%20pro%20Vikonannia%20Povnovazhen%20Derzhavnikh%20Inspektoriv%20Z%20Pitan%20Intelektualnoi%20Vlasnosti).

42. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності: Закон України від 16.06.2020 № 703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text>

43. Про затвердження Положення про департамент інтелектуальної власності: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 15.06.2017 № 871. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0871731-17/conv/print>.

44. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 01.04.2022 № 2174-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text>

45. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 20.02.2021 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>

46. Про проблеми захисту прав інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення: рішення Колегії МОН України від 04.12.2003 № 12/2-16. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcd_wm.htm.

47. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : затв. Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

48. Свириденко Ю. Україні будуть потрібні сучасні знання та технології для відновлення інфраструктури. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=18498c02-3db8-42b5-8d51-d35791e4afa0&title=UkrainiBudutPotribniSuchasniZnanniaTaInfrastrukturi-YuliiaSviridenkoVDavosi>

49. Свириденко Ю. Уряд робить ставку на розвиток чотирьох пріоритетних галузей, які стануть локомотивом для відновлення української економіки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-robyt-stavku-na-rozvytok-chotyrokhpriorytetnykh-haluzei-iaki-stanut-lokomotyvom-dlia-vidnovlennia-ukrainskoi-ekonomiky-iuliia-svyrydenko>

50. Система Електронної Взаємодії. (СЕВ). Офіційний сайт. URL: <https://sev.ukrpatent.org/>

51. Слободянюк Д. С. Деякі аспекти вдосконалення правового механізму державного управління в сфері інтелектуальної власності в Україні. Публічне управління та регіональний розвиток, 15, 2022. С. 186-209.

URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/291/246>

URL: 84

DOI: 10.34132/pard2022.15.09

52. Слободянюк Д. С. Досвід формування правового механізму публічного управління у сфері охорони торговельних марок в країнах Європи: проблеми та перспективи його впровадження в Україні. Публічне управління та регіональний розвиток, 17, 2022. С. 814-833. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/321/276>

53. Слободянюк Д. С. Система державного управління сферою інтелектуальної власності в Україні: структура та сучасний стан. Публічне управління та регіональний розвиток, 01, 2018. С. 144-162. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/56/56> URL: DOI: <https://doi.org/10.26693/pard2018.01.11>

54. Статистичний звіт за результатами роботи Системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки в 2023 році. URL: <https://scpc.gov.ua/uk/articles/334>

55. Сцібан О. Я. Державне регулювання захисту прав інтелектуальної власності. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. 2012. № 4. С. 241–246.

56. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. Стратегічний план розвитку 2024-2028. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Stratehichnyyi_plan_rozvytku_UKRNOIVI_2024-2028-web.pdf

57. Уряд ухвалив Стратегію розвитку індустріальних парків до 2030 року. Інформація Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=250a7eca-f524-4ec7-a584-056bc54c1a90&title=IndustrialniParki>

58. Україна запустила серійне виробництво дронів Octorpus. Офіційна сторінка Дойче Велле Україна. URL:

<https://www.dw.com/uk/ukraine-zapustila-serijne-virobnictvo-dronivperekhodiv-aciv-octopus-smigal/a-74754258>

59. Штиршов О. М. Медіація як правовий інструмент захисту прав інтелектуальної власності. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 22. С. 98-102. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/803/811>

60. Штиршов О. М., Сухорукова А. Л. Правові аспекти відповідальності у сфері порушення прав інтелектуальної власності: світовий досвід і Україна. Публічне управління та регіональний розвиток. 2022. № 17. С. 867-904. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/323/278>

61. Штиршов О. М., Зміст поняття інтелектуальна власність у конституційному розрізі: досвід зарубіжних країн. Публічне управління та регіональний розвиток. 2023. № 21. С. 741-758. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/377/347>

62. Code de la propriete intellectuelle – Derniere modification le 22 mai 2020 – Document genere le 28 mai 2020. URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/569936>

63. Defence export by country 2023. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/267131/market-share-of-the-leading-exporters-of-conventional-weapons/>

64. Directive 2004/48/ EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.-do?uri=OJ:L:2004:EN:PDF/>.

65. Espacenet – patent classification. URL: <https://worldwide.espacenet.com/patent/cpc-browser>

66. EU AIAct: first regulation on artificial intelligence. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>

67. Global Innovation Index 2019. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf.
68. Global Innovation Index 2023. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>
69. Guidebook on enforcement of intellectual property rights. Professor Michael Blakeney Queen Mary Intellectual Property Research Institute, Queen Mary, University of London. URL: http://www.ec-ta.org/IMG/pdf/Apr05_enforcement_guidebook_4445.pdf/.
70. Intellectual Property in South Korea. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=253&plang=EN>
71. Intellectual property rights: innovation, governance, and the institutional environment / edited by Birgitte Andersen, 2006, Elgar: Cheltenham. 359 p.
72. Patent Protection for Artificial Intelligence and Machine Learning. URL: <https://www.lexisnexis.com/community/insights/legal/practical-guidance-journal/b/pa/posts/patent-protection-for-artificial-intelligence-and-machine-learning>
73. South Korea Enacts the National Defense Science and Technology Innovation Promotion Act. URL: https://www.hwawoo.com/newsletter/2021_06_01/210601_eng.pdf
74. The Economist Intelligence Unit. Protection of intellectual property in South Korea. URL: http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1893487173&Country=South%20Korea&topic=Regulation&s_4
75. The Global Innovation Index 2024. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB2.pdf
76. The World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/>

77. Ukraine: Request for Purchase Under the Rapid Financing Instrument-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/10/19/Ukraine-Request-for->

78. [Purchase-Under-the-Rapid-Financing-Instrument-Press-Release-Staff-524913?cid=em-COM-123-45549](https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/10/19/Ukraine-Request-for-Purchase-Under-the-Rapid-Financing-Instrument-Press-Release-Staff-524913?cid=em-COM-123-45549)